Эхэ найхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД УНЭН

1921 оной декабрийн 21-нээ гарана

Бүгэдэ арадай газетэ

1992 СЕНТЯБРЬ 3

Намарай түрүүшын hарын 7 ЧЕТВЕРГ гарагай 5 № 171 (18530) сэн 6 мүн

Буряад Республикын Верховно Советтэ,

Министрнүүдэй Советтэ

ЭЛАЛТАНУУД ЭРЬЕЛТЭГҮЙ

августын 5-шэлнүүдые нюуха гэжэ тэрэ хүдөө ажа- ролдоогүй, ялала нэрлэ. Гэ- хэ зуура байдалые дэбэргэл- тэгүй гэhэн гол бодолые элид- хэлшэ барилталаа. Юундэб гэбэл, 1981 ондо орходоо, үхэриүүдэй тоо 18 мянган толгойгоор дээшэлжэ, бүхы дээрээ республика дотор 57-4 мянганда хүрөө. Тиихэдээ колхоз, совхозуудта хороо hаа, хубини ажахынуудта гушаад онуудhаа түрүүшнихээ олон болоо. Үнсэдэй тоо 1981 ондо орходоо, 31 мянгаар нэмээ. Хонид, гахай, шуубуд зарим тэды хороошье hаа, ехэнхи хороолтонь нинтын ажахынуудта тудана. Гэн гэтэр хубини ажахынуудтахи малай тоо гүрэнэй зургаанууда хүсэд бүридхэгдэнэгүй. Жэшээнь, Түнхэнэй Мон hуурида 300-гаад үнсэдэй гэжэ нютагай Советтэ бүридхолтэй аад, халдабарита убшэнhоо hэргылхэ тарилга хэhэнэй дүнгоор 967 үнээн байгаа. Мүн Хэжэнгэдэшье нёдондо гахайнуудай тахал болоходо, баhал адлирхуу байдал тохёолдоо hэн.

Нинтын ажахынуудта үйлэдбэринь үнэхөөрөшье хорожо байна. Теэд гүрэнэй захилай байгша ондо гурбанай нэгэ хубяар хороогдоhонине, нилээд ехэ продукциин сэхэ холбоогоор, андалдаагаар ошодые, долгүүр дээрэ худалдагдадые хараада абаха хэрэгтэй гэжэ А. М. Шевченко hануулаа.

Энэ зун хотын долгүүр дээрэ мяхан таналдаагүй. мяханая комбинат, худалдаа найманай баазануд мяха, колбасагаар, hүнэй тоhоор дүүрэнхэй. Магазинуудта орходоо, долгүүр дээрэ мяханай сэн хямда байна. Тиимэhээ хотынхид мяхаяа гол түлэб долгүүр дээрэhээ абана.

Мүнөө худөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй салин республикада эгээл бага гэхэ гү, али дунда зэргээр 2 мянган түхэриг болоно. Энэнь зуб гэжэ элидхэлшэ мэдэрээ. Теэд статистикын мэдээгээр, худөөдэхи хубини ажахынууд тус тустаа дунда зэргээр жэлэй 247 килограмм мяха үйлэдбэрилнэ. Энээнинсь килограммай 100 түхэриг мүн гэндэ оруулбал, 25 мянган түхэриг болохо. Ажахынhаа абадаг мүнгыень hарын 2 мянгаар тоолобол, жэлэй 24 мянга болохо. Гадна хартаабха, овощ, нооhон, арhан гэхэ мэтэ байха. Эдэ бүгэдые тоолоходо, доодо захань, худөөгэй нэгэ хүнэй олзонь жэлдээ 70 мянганда гэхэ гү, али бодото дээрээ бүри 100 мянганда хүрэхэ зэргэтэй гэжэ А. М. Шевченко тоолоно. Энэн дээрэhээ харахада, урдань колхознигууд, совхозой худалдмэришэд хубинигаа ажахыhаа 30 процент, нинтын ажахыhаа 70 процент абадаг байбал, мүнөө эдэ хубинуудhуурярааа хоорондоо hэлгэнхэй. Саашадаа энэ тэнсүүрхубини ажахы тэшээ бүри нэлбыхэ ёнотой. Тиин биднние фермерскэ ажахынуудбэшэ, харин манай республикын эрхэ байдалда хубинихамhабарнин ажахынуудхоолоор тэдхэдэг болохо гэжэ элидхэлшэ тобшолоо.

Нимэ эрхэ байдалда ажахын хүтэлбэрилэгшэд газарай реформодо hаад табиха бэшэ, харин энэ хэрэгые бүтэхэ тээшэнь шинидхэхэ гэжэ оролдохо ёнотой. Мүнөө аргаа барагдажа, занабашье, орилбошье, урданай колхоз, совхозууд hөөргоо бодохоёо болёо. Мүнөө зарим хүтэлбэрилэгшэд нигэжэ хэлэдэг гэhэн зомнай ажахыгаа орхихо дурагүй. Теэд юундэ орхибо гэшэб гэжэ А. М. Шевченко хэлэнэ. Ажахынгаа техникэ өөhэдтөө хэрэглэнэ, энэ тэрэ юумые шадаха шадахаараа эрижэ абана гү, али хулуулна. Мүнөө ондоогоор амидархын аргагүй hа юм.

Салин хүлhэ ехэ болгохо, техникын үнэ сэн доошолуулха, хүнгэлэлтэтэй зээли үгэхэ гэhэн эрилтэнүүдые худөө ажахынхид жагсаалайнгаа үедэ табяа hэн гэшэ. Теэд Россин правительство зунай эхээр хүйтэнhөө үргамалнуудай хосоролые хараада абан, 1 миллиард 100 мянган түхэриг дотаци, 752 миллион хүнгэлэлтэтэй зээлнүүдые үгөө. Энэ мүнгэнь ороно захалаа. Энэ ехэ туhаламжа гээшэ. Гэбэшье саашаа энээндэ найдаад байхагүй, түс тустаа өөhэдөөл аргаяа бодэрхэ хэрэгтэй. Мүнөө энэ-тэрые эрижэ байха саг hалаа, тон түрүүн өөhэдөөл оролдолго гаргаха ёнотой гэжэ **В. Б. Санжанов** тэмдэглээ. Республикын правительство шадаха соогоо нимэ байдалые гүримшуулха талаар хэмжээнүүдые абана, харин салин хүлhэ дээшэлүүлхэ, техникын үнэ сэн бага болгохо эрхэшье, арга боломожошье үгы.

Депутат **К. П. Альцман** юун тухай хоohоор хөөрэлдэнэ гээшэбибди, долгүүрэй үедэ энээнhээ үрэ гарахагүй гэжэ ойлгоногүй гүбди гэhэн асуудал табяа.

Тобшолон хэлэбол, мүнөодэрэй адарята, бусайданги байдалые хаража байгаад, нэгэ нэгэндээ эрилтэ табиха бэшэ, харин нэгэ талаhаа, правительство газарай реформо бэелүүлхэ хэрэгтэнь хүдөө ажахынхидта туhа хүргэхэ, нүгөө талаhаа, ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд байдалай бусалтагүйгөөр хубилhые ойлгоод, реформые бодотоор бэелүүлхэ талаар оролдолго гаргаха үялгатай.

Энэл удаа Верховно Советэй депутадуудта үгтэhэн hунгагшадай захяануудые бэелүүлгын ябаса, Буряад Республикын экономическа хүгжэлтын гол шэглэлнүүдые зохёон табилга тухай асуудалнуд харагдаа.

Н. БАДМАРИНЧИНОВ.

БЭРХЭШЭЭЛТЭЙ ЖЭЛДЭ БЭРХЭЭР hУРАХА

— Эхэ орон соомнай, Улаан-Удэдэ, манай hүргүүлидашье тон ехэ hайндэрнүүдэй нэгэн—сентябрийн 1 хүрэжэ, бидэ бултадаа баяртайнууд байнабди. Харыт даа, үхибүүд, тэнгэри бүрхэгшэг байhан аад, нараи дахиная шагаажа, амаршалан байhан шэнгил,—гэжэ республиканска 1-дэхи интернат hүргүүлиин директор **Ж. Б. Санжанов** үгөөд эхилхэ зуураа, hуралсалай шэнэ жэлэй эхилhэнтэй дашарамдуулан, hурагшадаа, түрэлхидые болон бүхы коллективээ халуунаар амаршалжа, шэнэ жэлэй онсо hонинууд дээрэ дэлгэрэнгыгээр тогтобо.

Үнэхөөроошье, 1991 оной эрхим hүргүүлиин нэрэ зэргэдэ хүртэhэн энэ интернат hүргүүлида hайн hайхан заншалнуудай барагдашагүй олон байхаhаа тэндэ элдэб шатын нэрэ зэргэтэй, тэмдэгтэй багшанар болон хүмүүжүүлэгшэд олон даа. hуралсалай энэ жэлэй урдахана үндэр нэрэ зэргэнүүдтэ хүртэhэн гурбан багшанараа сугларагшад нэрьемэ халуун альга ташалгаар амаршалжа, hурагшадынь тэдээндэ баглаа сэсэгүүдые барибаа.

Сентябрийн 1-нэй репортаж хэдэ дахин башэбэшье, эндэ болоhон баярай жагсаал дээрэ түрүүшнихээ онсо үгэнүүдые дуулабаб. **Бүхы юумэн мүнөө үнэтэй болоо. Тиимэhээ ном дэбтэр, ручка, карандашаа гамтайгаар абажа ябагты. Хубсаhа хунартаа нариннаар хандагты** гэhэн үгэнүүд манай ороной дэлгүүрэй байдалда ороhонине, дутахагүй юумэнэй үгы шахуу сагые тэмдэглэнэ.

Тиигэбэшье Социалис Ажалай Герой, үнинэй багша, уран зохёолшо Цокто Номтоевичой хэлэhэнние дурдалтай байна: «Үхибүүд, багшанар болон түрэлхидтоо хүндэтэй, ямбатай ябагты, үни удаан саг соо зол жаргал эдлэгты, элүүр энхэ ябагты. Багшаяа хүндэлхэ, үгыень дуулаха хэрэгтэй. Бэрхэтэй жэлдэ улам бэрхээр hураха юмши гү даа. Хүшэр хүндэ жэлнүүд олон байhан юм. Тэдэ хуу амжалтатайгаар дабагдаhан гээшэ. Түрэл буряад хэлээ, арадайнгаа ёно заншалые гүнэгыгоор шудалагты. Буряадаймнай урданай урдаа хараха эрдэмтэд түрэл хэлээ, хэдэн хари хэлэ мэдээд, сэбэр ородоор дуугараад ябадаг байгаа. Түрэл хэлээ мэдэдэг байхада, бэшэ хэлэн hайнаар ойлгогдодог юм шуу. Энэ хэлээшыемни хадуужа абагты»,—гэжэ үреэhэниинь дэмбэрэлтэй hайханаар хүлеэгдээ hэн.

Тус интернат hүргүүлиин дэргэдэ искусствын hүргүүли бии гээд мэдэнэбди. Арбан жэлэй хугасаа соо эндэ ехэ ажал хэгдээ. Уран hайханай бүлгэмэйхидынь арадай уран бүтээлэй бүхэроссии конкурсын лауреат болоhон габьяатай. Фольклорно ансамблинь нёдондо Улаан-Удэ соогоо нэгэдэхи hуури эзэлээ юм. Монгол ороной Дархан хотодохи пионериүүдэй ураскоорондын лагериин чемпионуудшье тодороноhой. Эдэ бүгэдэн тухай искусствын hүргүүлиин директор, Россин габьяата артистка **К. Д. Шулунова** хөөрэхэ зуураа, hуралсалай шэнэ жэлэй эхилhэн ушараар сугларагшадые халуунаар амаршалhан байна.

Улаан-Удын Железнодорожно районой захиргаанай түлөөлэгшэ **Э. З. Долхонова**, Россин эрдэм hуралсалай отличницууд **В. О. Покровский, Д-Н. Ц. Доржиев**, 11-дэхи классай hурагша **Сюуна Ухинова**, түрэлхидэй зүгhоо **В. Г. Нагуслаева** гэгшэд мүн лэ амаршалгын үгэнүүдые хэлэбэ.

Энэ 36 жэлэй саана, 1956 оной сентябрийн 1-нэй hуралсалай 37-дохи жэлые эхилхээ байhан, нэгэдэхи классай hурагшад болоhон Вова Очиров, Эржена Дугарова, Юля Гомбоева гурбан олоной урда гаража, нэгэ нэгээрээ шүлэгүүдые уншажа, багшанартаа, хүмүүжүүлэгшэдтээ түрүүшынгээ бэлэг бариба. Удаань hуралсалай шэнэ жэлэй эхилhэнние тэмдэглэhэн хонхын жэнгирүүн дуулдажа, хүн бүхэнэй hүргүүлида ороhон түрүүшын үдэрые hануулба хэбэртэй.

В. ТОКТОХОЕВА.
ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: директор Ж. Б. Санжиевай (баруун гарhаа) амаршалга; Буряад Республикын габьяата багша М. Г. Доржиева, баяр ёололой жагсаалай үе:
С. БАЛДУЕВАЙ фото.

„Буряад үнэн"-93

МАНАЙ ҮҮСХЭЛ ДЭМЖЭГДЭХЭ БЭЗЭ

hүүлэй жэлнүүдтэ үндэhэн хэлээ, соёл болбосоролоо, ёно заншалнуудаа hэргээс, арадайнгаа сэсэн мэргэн hургаал заабаринуудые ажабайдалдаа хэрэглэжэ, залуу үеэнние хүмүүжүүлэе гээд хэлсэдэг, бэшэдэг болонхой гээшэбди. Тиигээдшье энэ талаар эрдэмтэд, соёлой хүдэлмэрилэгшэд, нинтын ажал ябуулагшад, зохёохы ажалтан ехэ ажал ябуулжа, түрүүшын үрэ дүн туйлагдажа эхилээ гээшэ.

«Буряад үнэнэйнгоо» хуудаhануud дээрэhээ бидэнэр республика доторнай боложо байhан hонинноо мэдэжэ, нютаг нютагай зоной ажабайдалтай, ёно заншалнуудтай таниласажа байха аргатайбди. Тиигээдшье үндэhэн түрэл газетэмнай элдэб диалектнүүд дээрэ дуугаралсадаг буряадуудые литературна хэлэнэй аргаар нэгэдүүлхэ тон ехэ удха шанартай юм.

«Буряад үнэн» газетээе залуушуулай уншадаг, hонирходог болоо haань, ехэл hайн байгаа. 70 жэл соо хорюул доро байhан бүрхан мүргэлэй, буддын шажанай hургаалнууд, шажанай түүхэ туухай өрдэмтэдэй шэнжэлгэнүүд, статьянууд үндэhэн газетэдэмнай ехэ hайнаар, hонирхолтойгоор толилогдодог болонхой. Юрэдөөл, «Үнэмнай» урда жэлнүүдтэ орходоо уншасатайшье, hонинше болоо гэжэ hанагдана. Буряад үгсаатанай отог бүхэнэй угай бэшэгүүд, мэдэгдээгүй урданай түүхын хуудаhануud ямар hонин гээшэб. Тиин «Үнэн» газетэдэ Буряадай уран зохёолшодой шэнэ шэнэ бүтээлнүүд хирэ-хирэ болоод лэ хэблэгдэдэг.

Мүнөө үедэ шаналхаар, голхорхоор юумэн юун бэ гэхэдэ, оорын онсо шэнжэтэй, ёно заншалнуудтэ гүйсэд харюусама, дабагдашагүй шарайтай боложо шадаhан «Буряад үнэн» газетээс дан үсөөн зоной уншадаг байhаниинь халагламаар. Хараад үзыт даа, 400 мянга гаран буряадуud байгаад, түрэл газетээсэ минн лэ 7000 гаран хүн уншажа, hонирхожо байдаг ха юм. Энэмнай бүхы Буряад Республикын, Эрхүүгэй ба Шэтын областнуудай буряадуудтай хамта болоно. Хараад үзэхэдэ, гомдолтойшье, гашуудалтайшье болоно бэшэ гү? Минии энээхэн жэшээ дээрэhээ буряадуудай үндэhэн хэлэндээ хандаса, национальна мэдэрэл гээшэнь тоб байса харагдана бэшэ аал?

Үндэhэн hонинноо аха аргаараа дэмжэхэ маанадай нангин үялга болонол. Тиигээдшье мүнөө жэлэй захилай сэн нэмэгдэжэ, манай аймаг соо хахад жэлэй захил 207 түхэриггэ хүрөбэ. Тиигээд байхадань пенсионернүүд, олон хүүгэдтэй айлнууд захил хэжэ шадахагүй болоно гү?.. Нёдондо бидэнэр ажахынгаа хүдэлмэрилэгшэдтэ 235 хэhэг «Буряад үнэн» газетэ захиhан байнабди. Энэшье жэлдэ «Буряад үнэнние» захигшадай тоо үсөөрүүлэнгүй, захил эмхидхэхэ зорилготойбди. Тиихэ зуураа, ажалай ветерануудта, пенсионернүүдтэ, олон хүүгэдтэй бүлэнүүдтэ газетын захилай сэн хүнгэдхэхэбди. Хорнин аймаг дотор үндэhэн хэблэлээ дэмжэе гэhэн үүсхэлтэйгээр ажахын хүтэлбэрилэгшэдтэ хандаха байнабди. Мүнөө дээрээ маанадые Хорнин совхозой хүтэлбэрилэгшэд (директор С. Ж. Жамсуев), Буламай колхозойхид (түрүүлэгшэнь Т. З. Ильин) гэгшэд дэмжэнхэй. Тинхэдэ Хүрбын, «Георгиевский», Дээдэ-Тайлсын совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд энэ үүсхэлыемнай баhал дэмжэхэ ёнотой.

Бүгэдэ буряадуud hаналаа нэгэдэжэ, үндэhэн газетынгээ захил эмхидхэхэ хэрэгтэ тон харюусалгатайгаар хандажа, захилай сэн хүнгэрүүлхэ арга боломжонуудые хамтааран бэдэрижэ, «Буряад үнэнөө» дэмжэел гэжэ Буряад ороной хүдөө ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэдтэ, уншагшадта хандаха байнаб.

Ц. ШИРАПДОРЖИЕВ,
Хорнин аймагай Удын совхозой директор.

Э ЭРЭ ЗЭРГЭНҮҮД

Верховно Советэй Президиум Зарлигаар хүндэтэ нэрэ зэргэ-

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ГАБЬЯАТА ХУДЭЛМЭРИЛЭГШЭ»

залуушуулай худэлоое хүгжеохэ таhайнайнь түлоо

Антоновнада—Доржи Бансаровай нэ- гүрэнэй багшанарай институтай асин-

Николаевичта—эрдэмэй-үйлэдбэ- болон коммерческэ «Гэсэр» компаниин

Павловичта—Зүүн Сибирнин соёлой

РЕСПУБЛИКЫН ЭДЭЭ ХООЛОЙ ГАБЬЯАТА ХУДЭЛМЭРИЛЭГШЭ»

үгжоох талаар габьяатай байhанайнь.

оролдосотой hайнаар ажаллаhанайнь

Евгеньевнада—Захаминай пивын завоначальник.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ГАБЬЯАТА БАРИЛГАШАН»

габьяатай байhанайнь, олон жэлэй hайнаар ажаллаhанайнь түлоо «Улан-

трестын худэлмэрилэгшэдтэ:

Александр Иосифовичто—трестые эрхи-

Федоровнада—штукатур-шэрдэгшэдэй

ХУДАЛДАГДАЖА ЭХИЛЭЭ

до түрүнэй абадал шэнэ дахи пред- акциинуудые эхилэ. Тус тухэриг- эй саарhан урадхагдана.

Зоорнин областной түбhоо ИТАР—ТАСС-ай корреспондентдэ мэдээсэhэнэй ёноор, байгша оной дүрбэдэхи квартала нимагтал нимэ аукционууд дээрэ Сибирнин хүн зонда үмсэлэлгын чегүүд дурадхагдаха юм ха.

Михайловскын совхоздо аймагай бусад ажахынуудта орходоо силос дараха худэлмэри ехэ эдэбхитэйгээр хэгдэг юм. Энэ ажахы нёдондо мүн урэандашье 6500 тонно силос дарагдаhан байна.

Малай шэмэтэ тэжээл бэлэдхэгшэд энэшье жэлдэ урагшатайгаар худэлжэ байна гээд тэмдэглэхэ шухала. Тэдэнэр 8 мянган тоннаhоо бага бэшэ силосэй ургамалнуудые хуряаха түсэбтэй байгаа. Мүнөө энэ түсэб дүүргэгдэбэ. Нэгэ гектар газарhаа зуугаад центнер силосэй ногоон ургамал хуряагдана. Зүгөөр силос даралга үшөө үргэлжэлhөөр.

Ажахын ахамад агроном Сергей Бадмаевич Базаров энэ хэрэгтэ онсо габьяатай.

Мүнөө жэлэй силос даралганда 5 звено хабаадуулагдаа. Илангаа В. Д. Гармаевай, С. Н. Будаевай, В. М. Куликовскийн звенонуud hайнаар худэлнэ.

Н. ПОЛОМОШНОВ.

Захаминай аймаг.

АЖАЛ ҮРГЭЛЖЭЛhӨӨР

«ҮРИ ШЭРИТЭЙ ХҮН ӨӨДЭЛХЭГҮЙ»

Мүнгэ hангаар дуталдаhанhаа, үри шэрнин ехэ болоhон ушарhаа экономикодо бэрхэтэй байдал тохёолдоно.

Энээнние барилгада абаад харая. Захил хэгшэд подрядна эмхидээ түлэхэ мүнгэгүй зобоно. Жэшээлбэл, Гусиноозерскын ГРЭС 3-дахи СМУ-да аяар 90 миллион, 4-дэхи СМУ-да 25 миллион тухэриг үритэй болонхой.

Харин подрядна эмхинүүд ооhэдоо барилгын материал худалдажа абаха мүнгэгүй. Эд материалаар хангагшадтаа саг соонь түлеоhьень үгэжэ шаданэгүй, үри шэридэ ороно. «Үри шэритэй хүн ооделхэгүй» гээшэ тон зүб лэ даа.

Худэлмэришэдтэ салин хүлhыень түлэхын тула банкын урьhаламжа хэрэглэхэ баатай болоно. Энэ урьhаламжа аргагүй ехэ процентэй юм.

Мүнгэ hангаар дуталдаhан ушарhаа захил хэгшэд гэр байрын, социально-соёлой объектнүүдэй барилгые зогсоохо баатай болоно. Онсолбол, байгша ондо радиозаводой, hүргүүлиин, поликлиникын барилга зогсобо. ГРЭС-эйхид — соёлой байшангай, стадионой, Холбоолжоной шулуун нүүрhэнэй үүрхай 320 hууритай хүүгэдэй саадай барилгые болюулаа.

Барилгын материалнуудай комбинат завод барилгаяа зогсоохогүйн тула банкhаа урьhаламжа абаха баатай болоо. Процентынь хэды ехэшье haань, ашаглалгада оруулха худэлмэрине зогсоохогүйн тула нимэ алхам хэбэ ха юм.

Городой захиргааншье hан жасаараа hайрхаха аргагүй. Шэнээр бии болгодожо байhан инженернэ албануудта үйлэдбэрнин бааза байгуулха, уhаар, дулаагаар хангалгын шэнэ схемэ зохёожо табиха гэхэдээ, мүнгэ зоёригүй ядалдана.

Манай корр

УНШАГТЫ, ТАНИЛСАГТЫ:

1-дэхи нюурта.
Буряад Республикын Верховно Советтэ, Министрнүүдэй Советтэ, «Хубилалтануud эрьелтэгүй».
Репортаж. В. Токтохоева: «Бэрхэшээлтэй жэлдэ бэрхээр hураха».

2-дахи нюурта.
Дэлгүүр: ажамидарха арга бодэрхэ. З. Бадмаев: «Энэ саг хамтааран дабаха аргатай»; Н. Бадмаринчинов: «Заха, зээли зайлашагүй»—монгол нүхэдэй дуршэлhоо.

3-дахи нюурта.
Буряад ороной солото хүнүүд. Д. Санданов: «Эрдэмээр бэеэ шэмэглэн...»
«Тэрэнги соо»—фото-мэдээсэл.
Ц. Номтоев. Үхибүүдтэ зорюулагдаhан рассказуud.
Нүхэр тухайгаа үгэ. Э. Елисеева: «Элүүр энхын түлөө эбсэшэгүй оролдолго».

4-дэхи нюурта.
Хото, худоогэй hонин.
Зүhаландаа газарай эдеэ үргүүлагшадай анхаралда. А. Дериглазов: «Хайшан гээд гутаангүй хадагалхаб?».

Дэлгүүр: амидарха арга бэдэрхэ

ЭНЭ САГ ХАМТААРАН ДАБАХА АРГАТАЙ

Мүнөө колхоз, совхозууд дэлгүүрэй хүнгэн бэшэ оршон байдалда хайшан гэжэ зүбөөр ажалаа эрхилжэ, өөрынгөө хүгжэлтын нэгэ онсо харгы шэлэжэ, энэ хатуу, бэрхэшээлтэй сагта үгырэнгүй, тэсэжэ гараха гэшэб гэнэн асуудалай урда эрэнхэй. Республикын ажахы бүхэн өөнэдынгөө үйлэдбэринии хүгжэлтэтэй, материально-техническэ үндэнэ һуурилтаяа, бин байгаа арга боломжонуудтаяа тааруулан, ажалаа хайшан гээд саашань тэнсүүритэйгээр ябуулха элдэб онол арганууд-ые шэлэжэ, таарамжатайнуудыень хэрэглэн, мэргэжэлтэдэйнгээ, ажалшадайнгаа һанамжануудтай зохилдуулан, хамтааран хэлсэжэ, ажахынуудайнгаа хүби заяа тодорхойлно. Тиигэбэшье диилэнхи хүдөөгэй ажахынуудай коллективүүдэй гэшүүд хамтааран, хүсэ шадалаа нэгэдэжэ, ажалаа эрхилхэбди гэнэн шиидхэбринуудые суглаануудаа дээрэ абана.

Бидэ һаяшаг Хэжэнгээр ябахадаа, аймагай хүдөө ажахынуудай байдалаар һонирхожо, районой томошог ажахынуудай нэгэн болохо, Могсохоной совхозой ажабайдалтай танилсаһан байнабди. Аймагай түб Хэжэнгэ тосхонһоо Могсохон ошохын тулада үглөөнэй долоон сагта Хүртэй ошодог маршрудай автобусто һуужа, эртэлэн Хэжэнгэһээ сэхэ зүүлжээ зурыһан дардам харгыгаар манай зам эхилээ һэн. Могсохон нютаг Хэжэнгэһээ душөөд модоной зайда, үзэсхэлэн һайхан байгаалитай Худан голой эрье зубшан түбхинэнхэй юм. Час тойгон автобусто һэжэгдэһээр, нэгэн хоёр үгэнүүдээр андалдаһаар ябатарнай, Тураастайн уужам тала нэмжыжэ, тээ саанахана Могсохоной гэрнүүд, автобусой сонхоор элеэр харагдажа эхилбэ. Хүртэй ошохо гол харгы Могсохоной хойгуур, Тудхалта хадын хормойе хаха зураад, саашаа һагад доошолдог юм.

Тиигээдшье энэ удаа автобусой жолоошон ябараа юм гү, бү мэдэе, Могсохоной буудал оронгүй, маанадые полевой станай хажууда, хадын хормойдо буулгажархиба. Үглөөнэй түнгалаг сэбэр агаараар сээжээрээ дүүрэн амилнабди. Үглөөнэй 8 саг боложо байгаа хаш. Сэхэ доромнай Могсохон тосхон альган дээрэ шэнгеэр харагдана, тосхоной гэрнүүдэй неэшэнэй хоолойнуудһаа өөдэйнь ажалдаа яажа бодоһыень гэршэлэн, үтаан һаб-һабхан огторгой өөдэ һубагтана. Доошоо Могсохон руу оронон харгыгаар тосхон хүрэжэ ерэхэдэмнай, тосхоной зүүн захада түхэреэн модоор тон нарин нягтаар сабшажа бодхоонон, үргэн ехэнүүд сонхотой, шэнэ гэрэй байшан харагдана. Тээ баруулжаа һагад, гурбан газар хубаажа сабшаһан үшөө нэгэ шэнэ гэрэй торхо нюдэндэ торсолдоно. Шэнээр баригдаһан гэрнүүд—нютагай шэнэ байдалай, шэнэ сагай шэнжэ ха юм. Тосхоной түхэл шэнжэ адаглахадаа, эндэхи зоной ажаһуудал ямар бэ гэжэ абаһаар тухайлхаш. Шэнэ гэрнүүдээр, барилгануудаар элбэг газарта, зоноймшье һуудал байдал һайн байдаг гээшэ. Могсохон эгээл инмэ нютаг юм.

Совхозой конторын байшан ерэхэдэ, ажалай үдэр эхилэнхэй, совхозой директор, ахамад мэргэжэлтэд, конторын хүдэлмэрилэгшэд хүдэлмэридөө үнн хада ерэнхэй байгаа. Ажахын һалбаринуудай үдэрэй ажал ашаг үрэтэйгөөр эмхидхэхэ тухай үглөөнэй көөрэлдөон директорэй кабинет соо боложо байгаа һэн. Удааншье болонгүй мэргэжэлтэд, бригадирнуд хэрэгүүдээ шиидхэзд, даабаринуудые абаад. директорэй кабинет сооһоо һубарилдан гаража, полевой стан, отара гүүртэнүүд тээшэ яаралдана.

Директорэй кабинедтэ ороходомнай, столой саана нэгэ бага сайжа эхилһэн үһэнүүдээ хажуу тээшэнь хэбтүүлжэ һамнаһан, хурса харасатай, бага минэд гэнэн дүүрэн шарайтай, дундууршаг сула бэетэй, табяад наһанай хүн юумэ бэшэжэ һуугаа бэлэй. Бидэ ерэһэн ушараа хэлэжэ танилсабабди.

Борис Цырендоржиевич Ринчинов Могсохоной совхозой директорээр һаянай хүдэлжэ эхилэнхэй. Өөрөө Могсохондо өөдөө бодоһон, дээдэ мэргэжэлтэй зоотехник хүн юм. Могсохоной совхозой хүтэлбэрилэгшэ болохынгоо урда тээ Борис Цырендоржиевич Хэжэнгэдэ худөө ажахын эмхи зургаануудта ахамад мэргэжэлтээр удаан болзор соо хүдэлһэн намтартай. Тиимэһээ худөө ажахын үйлэдбэрние һайн мэдэхэ, совхозой ажалай һалбаринуудай хүдэлмэрние эмхидхэжэ, хүтэлбэрилжэ шадаха, холуур хараа бодолтой, дүтын ерэдүйгөө бодомжолдог, хамтын ажалай баян дүй дүршэлтэй болоһон, зоноор үгөө ойлголсодог хүн байха. Тиимэһээ нютагаархидынь тон ехэ найдал үзүүлжэ, Б. Ц. Ринчиновые совхозой директорээр һунгаһан байна.

Бидэнэр Борис Цырендоржиевичые ажахынгаа мүнөөлэрэй байдал тухай тобшо тэдыгээр хөөрэжэ үгэхыень гүйһан байнабди:

— Бүри һаяшаг совхозоймнай һалбари бүхэнэй хүдэлмэришэдэй хамтын суглаа үнгэргэжэ, саашанхи байдалаа хэлсэһэн байнабди. Манай ажахын мэргэжэлтэд, механизаторнуд, һаалишад, хонишод, хамтааран хүдэлхэбди гэжэ мэдүүлэн байна. Манай һанахада, энэнь зүбшүү болоно. Бодоод үзыт даа. Мүнөө сагта амяаран, үмсэ боложо гараха гэшэ тон бэрхэшээлтэй хэрэг ха юм. Нэн түрүүн газараа элдүүрилхэ техникэ абаха хэрэгтэй, түлишэ, үрэһэн, элдэб янзын ажалай зэмсэгүүдһээ эхилээд, тоолохо болоо һаа, худоогэй ажалда хэрэглэхэ шухала хэрэгсэлнүүд олон юм ааб даа. Эдэ бүгэдые хуу мүнгоороо худалдажа абаха хэрэгтэй ха юм. Юумэн мүнөо аргагүй ехэ үнэтэй болоихой. Мүнгэн зөөри юрын ажалшанда хаана байнаб? Абаха гэжэ оролдоошье һаа, бүхы наһаараа худөлөөд, тиимэ ехэ мүнгэ олохогүйш. Худөө ажахын продукцийн сэн техникын сэнгүүдһээ жэшээлэшэгүй доошоо ха юм.

Энэ хүндэ хүшэр сагта хамтааран худэлжэ, бэе бэедээ түшэглэн, хатуу саг дабажа гараха аргатай байнаа ажалшад мэдүүлээ. Тиигээд энэ суглаан дээрэ совхозой гэшүүн бүхэнэй ажахын газарһаа хубинень тооложо гаргаад, энээн туша зүбшэн хэлсэхыень ажалшадтаа дурадхаһан байна. Бүхыдөө нэгэ хүндэ 42,2 гектар газар хубаагдаха болоно. Тэрэнэй тоодо хахалагдадаг 10,1 гектар, 6 гектар сабшалан, 26,1 гектар бэлшээри нэгэ хүндэ хүртэхэ гэжэ тоологдоно.

Ажахын пенсионернүүд баһал өөрынгөө хубитай байха юм. Совхозой эрхилдэг ажахын һалбаринуудтаяа: хонин ажал, Улааха-Арал гэжэ газарта һу үйлэдбэрилдэг МТФ, Сагаан-Нуурта эбэртэ бодо мал түлжүүлдэг үшөө нэгэ фермэ болоно. Тарлан ажалай бригадын гэшүүд жэлһээ жэлдэ эрхимээр хүдэлдэг гээшэ. Хамтын малай эдихэ шанар һайтай тэжээл ургуулдаг ба бэлдэдэг оньһожоруулагдамал бригадынхид габшагай ажалаараа шалгаржа байдаг. Мүн машина, тракторнуудые хүдөө ажахын бэшэшье техникэ заһабарилдаг, хангадаг цехэй ажал тухай эндэ дурдамаар. Ямаршье ажал мүнөө үедэ техникэгүйгөөр хэгдэхэсэ болихой ха юм. Хонишод байрануд, социальна шэглэлтэй бариглануд, гэрнүүдые ажахы өөрынгөө хүсөөр барижа байдаг гээшэ.

Ажалдаа шэнэ онол арга хэрэглэн, үрэ ехэтэйгээр хүдэлхээ эрмэлзэдэг гээшэбди. Энээнние хонин ажалайнгаа жэшээ дээрэ хараад үзээ. Бүхы дээрээ манай совхоздо 8700 хонин тоологдоно. Тэрэ тоодо 4000 эхэ хонид 9 отара болгогдожо хубаагдаһай юм. Мүнөо үедэ хонин ажалай халуун хаһа түл абалга дүүрэнтэжэ байна. Даб дээрээ хэр олон түл абтаһаб гэжэ хэлэжэ шадахагүй байнаб. Бүхы дээрээ түл абалга ажахы дотор бараг хэмжээндэ үнгэрнэ. Хонишодай урдаа табиһан хараа зорилгонуудаа дүүргэжэ шадаха байха гэжэ найдагдана. Ажахын хонин ажалай бригадынхид, тэжээл бэлдэдэг оньһожоруулагдамал бригадын механизаторнуд энэ жэлһээ хамтаржа, ажалаа эрхилжэ эхилээ. Трактор техникэ отара дээрэ ходо байхадаа, хонишодой ажал хүнгөрөө гэхэдэ, алдуу болохогүй. Үбһэ хулһа гү, али түлеэ залһа асарха болоходо, трактор гарадоро байхадаа ажал ургшатай, сэдьхэл дүүрэн байна ха юм даа. Тиигээдшье механизаторнуд, хонишод хамтын ажалайнгаа эсэсэй үрэ дүнгүүдэй түлөө һанаагаа зобон, харюусалгаехэтэйгээр ажалдаа хандажа, һайшаар хүдэлхые орсдоно. Эдэ үдэрнүүдтэ тарлан ажалай бригадынхид тарилгада техникээ бэлдэжэ, бэлэдхэлэй хүдэлмэри туха суглоогүй хэжэ байнхай. Мүнөо элдэб юумэнэй тон хомор, хооһон сагта, бидэнэр хүдөөгэй ажалшад, хэдынэйшье үедэ хэдэг ажалаа үдэр бүри хэжэ байха ёһотойбди. Ажалнай хуу һайн гэхын аргагүй. Дутуу дуданууд, бэрхэшээлнүүд манай ажалда али болохо ушардаг гэжэ директор хөөрөө һэн.

Совхозой хүүгэдэй саадай байдал ехэ шахардуу болоод байна. Үхибүүдые саадта хүмүүжүүлхын түлөө түлэгдэхэ түлбэри ехээр нэмэжэ, түрэлхидэй һанаагаень зобооно. Хүүгэдэй саад совхозой гэжэ тоологдолог, ушар инмэһээ энэ асуудал зүб тээшэнь шиидхэхэ гэжэ суглаан дээрэ эбэрээ хэлсэжэ гаргаха жэшээтэй болоно. Энэ асуудал хайшан гэжэ шиидхэгдэхэб? Мүнгэнэй талаар ехэл хүндэ асуудал болоод байна. Теэд хүүгэдэй саад хааха гэжэ яахаб.

Тиигэбэ ябабшье хүн бүхэн хэжэ байһан ажал дээрээ һайнаар хүдэлжэ, бэе бээ али болохо аргаар дамжэлсээд, туһалалсаад ябаа һаа, хүндэ хүшэр байдалыень заатагүй найкарха гэжэ этигэхээр.

Могсохоной совхозой директортэй һанамжануудаа андалдан хөөрэлдөод байхадаа, могсохонойхид Борис Цырендоржиевич Ринчиновые ажахынгаа директорээр һунгахадаа, эүб шэлэлгэ хэжэ, нютагайнгаа ерээдүйе найдамтай хүндэ барюулаа юм байна гэжэ ойлгожо һуугаа һэм.

З. БАДМАЕВ,
манай корр.

Хэжэнгын район.
Могсохон.

Һүүлэй үедэ республика доторной таряашанай, фермерэй ажахынууд олошоржо байнхай. Байгша оной январийн 1-нэй байдалаар, таряашанай 230 ажахы тоологдолог һаа, мартын 1-дэ 461 хүрэтэр олошороо юм. Эдэ ажахынууд 36,5 мянган гектар талмай эзэлнэ. Нэгэ ажахыда дунда зэргээр 79 гектар газар хүртэнэ. Мүн лэ фермерэй ажахынууд олон боложо байна. Гэбэшье нютагай эрхэ байдалнаа, сно заншалнаа уламжалан, худөө ажахын ямар һалбари хүгжөөһэнһөө дулдыдан, эдэ ажахынуд байгуулагдана. Жэшээлхэдэ, гол ажалынь мал, хонин ажалтай байһан колхоз, совхозуудта таряашанай ажахы олоор бин болгогдоногүй.

Тиимэһээ республика доторнан мал ажалай продукци үйлэдбэрилхэ ажахынууд бин болгогдоно *биш*. Фермерэй ажахынуудай 44 процент эбэртэ бодо мал түлжүүлнэ. 13 процент хонин ажал эрхилнэ. Үмсын 19 ажахы сагаан элеэнэй продукци үйлэдбэрилдэг байха юм. Хэжэнгын, Зэдын, Яруунын, Түнхэнэй аймагуудта буседнаа олон фермерэй ажахы байгуулагданхай.

Мүнөө таряашанай ажахынуудай элдэб ассоциацинуud, кооперативуud олошоржо эхилээ. Гарзатай колхоз, совхозуудай һандаран һалалга эндэ нүлөө үзүүлнэ гээшэ. Гадна таряашанай ажахынуud нимэ ассоциацинин бүридэлдэ орожо эхилээ. Бин байгаа таряашанай 461 ажахын 108-нинь ассоциацинуудай бүридэлдэ ороод байна. Гэхэ зуура эндэ газар фермерэй гү, али ассоциацинин зөөри болоно гү гэжэ тодорхойлгоогүй юм. Бусад зөөри хэнэй мэдэлэй байха болоноб?

Ассоциаци болоhон колхоз, совхозуудай социальна объектнуудтэ бэшэ үйлэдбэрини гол фондынуud үмсэлэгдэхэ хараатай. Таряашад, фермерууд яахадаа нимэ ассоциацинуудай бүридэлдэ ороно гээшэб? Элдэб техникэ, оньһожоруулгын тухэрэлгэнүүдгүй байхадаа таряашан, фермер нимэ ехэ газар гансаараа элдүүрилжэ шадахагүй байна бшуу. Зэдын райондо нимэ онол арга түрүүлэн хэрэглэжэ эхилээ һэн. Эндэ таряашанай ажахын 3 ассоциаци бин болгогдоо юм. Ивалгын, Яруунын районуудта нэгэ-нэгэ ассоциаци тоологдоно.

Мүнөө хаа хаанагүй таряашанай, фермерэй ажахы олоор байгуулха, бата бэхи, олзо оршотой колхоз, совхозуудые баалажа ямар нэгэн ассоциаци болгохо гэжэ оролдоhоной улуу. Тэдэнэр өөнэдөө боложо, ажахы эрхилэлгын али нэгэ арга шэлэхэ эрхэтэй байха ёһотой. Гэбэшье республикын үгытэй ядуу, олзо оршогүй хүдөө ажахынуud түргэнөөр ямар нэгэ арга шэлжэ, үйлэдбэриеэ һэргээхэ зэргэтэй. Юуб гэхэдэ, нимэ ажахынуудта тэдхэмжэ болгон мүнгэн зөөри үгтэхээ болёо ха юм.

Хабарай тарилгын үрдэ тээ газар хэрэглэлгын асуудал улам хурсаар табигдана. Росин статистикын дүнгүүдэй ёһоор, колхоз, совхозуудта орходоо бата бэхи таряашанай ажахынуудта газар ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэгдэнэ. Сэхэнь хэлэхэдэ, эдэ ажахынуud газар хахалха, элдүүрилхэ, ургаса хуряаха бүхы техникэтэй юм. Манай республикын фермерэй ажахынуудай байдал шэнжэлээд үзэхэдэ, 20 гектар хүрэтэр газартай, үсөөн техникэтэй байна. Тэдэнэй зөөри болгогдон газарай үгтөөгүй байхада, засагай зургаануud тэдэнние һөөргэнь бүляажа абаха гэжэ һанажа болоо. Тиин тэдэнэрэй дунда шэнэ хэрэгтэ этигэнгүй байха ушарнуud үзэгдэнэ. Тиигэбэшье фермернүүдтэ үгтэнэн газарэй дурбэнэй нэгэ хуби тэрэнэй үмсын зөөри, хахадынь үг залгамжалан үгтэхэ. 26 процент удаан болзорой арендээр абтаһан газар болоно. Баргажанай, Түнхэнэй, Хорнин районуудай фермернүүд бусадһаа эрид шиидэнги байжа, бүхы газараа өөрынгөө зөөри болгон абаа юм.

Таряашанай ажахынуud хэр олоноржо байбашье, республика дотор эдэ хоолой асуудалые шиидхэхэ шадалгүй байна. Үнгэрэгшэ жэлэй туршадаа тэдэнэр айдын шэгнүүрээр тоолоходо, 995 центнер мяха үйлэдбэрилөө. Энэ республика дотор үйлэдбэрилэгдэнэн яяханай ородоол 0,1 процент болоно гээшэ. Колхоз, совхозуудта орходоо, таряашанай ажахынуud талха таряанай, хартаабхын, овощнин ургаса хоёр дахин багаар абаа. Тэдэнэртэ үгтэнэн хахалагдадаг газарай 43 процент таригдаагүй үлөө юм. Тарилгын болзорой үнгэрһэн хойно газар абаһанһаа, үрэйэ хүрэнгын, техникын лутадаһанһаа боложо, нимэ байдал тохёолдоо бшуу.

Фермернүүд багаханааршье һаа, үйлэдбэрилһэн мяха, һу, хартаабха, овощ болон хүдөө ажахын бусад продукци худалдажа эхилээ. Тэдэнэр үйлэдбэрилһэн бүхы продукцийнгаа 80 гаран процентые гүрэндэ, потребкооперацида, дэлгүүр дээрэ худалдаа. Гэбэшье фермер мүнөө эдэ хоолой зүйлнүүдээр гүйсэд хангажа шадахагүй байна. Фермер эндэ эзэмэтэй бэшэ. Худөө ажахида тохёолдоhон хүшэр хүндэ эрхэ байдалда нимэшье продукци үйлэдбэрилжэ, худалдажа эхилһэнинь һайшаалтай гээд тэмдэглэмээр. Эндэ тэдэнэртэ али болоохоор туһалха, дэмжэхэ хэрэгтэй. Материально техническэ базын хэмжээнэй хангалтагүй байдал тэдэнэрэй һанаа зобооно. Худөө ажахын техникэ, оньһожоруулгын тухэрэлгэ, хэрэгсэлнүүдые, минеральна үтэгжүүлгэ, үрэйэ хүрэнгэ, һайн үүлтэрэй мал, барилгын материалнуудые абахын аргагүй — үнэтэйшье, хоморшье болонхой. Республикын таряашанай 100 ажахы шэнжэлэгдээ һэн. Тэрэнэй ёһоор, таряашадай мэдэлдэ ородоол 52 трактор, ашаанай 19 автомашина, 17 косилка, 11 анзаһэн, 5 сеялкэ байна. Нимээр зэбсэгжүүлэгдһэн ажахынуud яагаад ёхэ продукци үйлэдбэрилхэ болоноб?

Гэхэ зуура олонхи ажахынуud колхозой түбөөө хэдэн арбаад километр газарта оршоно. Тэдэнэртэ ошохо һайн харгышье үгы юм. Хахадһаа ёхэнхи ажахынуud электрын элшэ хүсөөр, үһаар хангагдаагүй байнаар. Тиимэһээ бүхы хүдэлмэриеэ бар хүсөөр хэхэ баатай болоно. Гадна телевизор, радио шагнаха аргагүй юм.

Көкорино һуурнай түрүүшын фермер Виктор Борисович Курочкин хэр хүшэр эрхэ

ТУҺАЛХА, ДЭМЖЭХЭ ШУ

шада тэдэнэр айдын шэгнүүрээр тоолоходо, 995 центнер мяха үйлэдбэрилөө. Энэ республика дотор үйлэдбэрилэгдэнэн яяханай ородоол 0,1 процент болоно гээшэ. Колхоз, совхозуудта орходоо, таряашанай ажахынуud талха таряанай, хартаабхын, овощнин ургаса хоёр дахин багаар абаа. Тэдэнэртэ үгтэнэн хахалагдадаг газарай 43 процент таригдаагүй үлөө юм. Тарилгын болзорой үнгэрһэн хойно газар абаһанһаа, үрэйэ хүрэнгын, техникын лутадаһанһаа боложо, нимэ байдал тохёолдоо бшуу.

Фермернүүд багаханааршье һаа, үйлэдбэрилһэн мяха, һу, хартаабха, овощ болон хүдөө ажахын бусад продукци худалдажа эхилээ. Тэдэнэр үйлэдбэрилһэн бүхы продукцийнгаа 80 гаран процентые гүрэндэ, потребкооперацида, дэлгүүр дээрэ худалдаа. Гэбэшье фермер мүнөө эдэ хоолой зүйлнүүдээр гүйсэд хангажа шадахагүй байна. Фермер эндэ эзэмэтэй бэшэ. Худөө ажахида тохёолдоhон хүшэр хүндэ эрхэ байдалда нимэшье продукци үйлэдбэрилжэ, худалдажа эхилһэнинь һайшаалтай гээд тэмдэглэмээр. Эндэ тэдэнэртэ али болоохоор туһалха, дэмжэхэ хэрэгтэй. Материально техническэ базын хэмжээнэй хангалтагүй байдал тэдэнэрэй һанаа зобооно. Худөө ажахын техникэ, оньһожоруулгын тухэрэлгэ, хэрэгсэлнүүдые, минеральна үтэгжүүлгэ, үрэйэ хүрэнгэ, һайн үүлтэрэй мал, барилгын материалнуудые абахын аргагүй — үнэтэйшье, хоморшье болонхой. Республикын таряашанай 100 ажахы шэнжэлэгдээ һэн. Тэрэнэй ёһоор, таряашадай мэдэлдэ ородоол 52 трактор, ашаанай 19 автомашина, 17 косилка, 11 анзаһэн, 5 сеялкэ байна. Нимээр зэбсэгжүүлэгдһэн ажахынуud яагаад ёхэ продукци үйлэдбэрилхэ болоноб?

Гэхэ зуура олонхи ажахынуud колхозой түбөөө хэдэн арбаад километр газарта оршоно. Тэдэнэртэ ошохо һайн харгышье үгы юм. Хахадһаа ёхэнхи ажахынуud электрын элшэ хүсөөр, үһаар хангагдаагүй байнаар. Тиимэһээ бүхы хүдэлмэриеэ бар хүсөөр хэхэ баатай болоно. Гадна телевизор, радио шагнаха аргагүй юм.

Көкорино һуурнай түрүүшын фермер Виктор Борисович Курочкин хэр хүшэр эрхэ

ҮМСЭЛЭЛГЭ ХЭР ЯБУУЛАГДАНАБ?

УРАГШАА ХАРААГҮЙГӨӨР

Самарска областийн Красноярска районой 300 гаран гектар урэжэлтэ газар бүртэг үбһэндэ дарагдашоо. Урагшаа хараагүйгөөр үмсэлэлгын дүн нимэ ха юм даа. Фермернүүдэй ажахынуудые хүгжөөхэ гэһэн уряае эндэ сэб сэхэ ойлгожорхёо ха. «Таряашадай (фермернүүдэй) ажахынуud тухай» Хуулние бүдүүлигээр эбдэжэ, газараа хамаагүй хубаажа эхилһэн байна.

АМЖАЛТА ТУЙЛАХА БАЙХА

Ставрополийн хүнүүд мүнөө ганса эд бараа худалдажа абахаяа бэшэ, мүн магазин өөрөө хэдытэб гэжэ һонирхохоёо магазинда ошодог болонхой. Муниципальна предприятинуудые худалдаха аукцион болон коммерческэ конкурснуud һарадаа нэгэ дахин үнгэргэгдэдэг болонхой.

Теэд Ставрополийн магазинууд хэдытэ гээшэб? Хизаарай түбтэ «Хозтовары» гэжэ нэгэ магазин аукцион дээрэ бага сэнгээр табигдажа, һүүлэй һүүлдэ 15 миллион түхэригөөр худалдагдаа.

МОСКВАГАЙХИД ТҮРҮҮЛНЭ

Ниислэл хотодо үмсэлэгдэхэ 2 миллион байрын 180 мянга гаранинь москвагайхидай үмсын байра болонхой. Россин бусад нютагуудта орходоо Москвада эгээн олон байра үмсэлэгдөөд байна.

ЮУНДЭ УНЖАГАЙРУУЛАГДАНАБ?

Новгородско областьдо үмсэлэгдэһэн предприятинуудай тоогой 80 гараад байбашье, энэ ажал ябуулгын эршэ үшөөл һула байна гээд тэмдэглэгдэнэ. Областийн 50 гаран предприяти дээрэ тусхай комиссинуудай ажалажа байбашье, хүтэлбэрилэгшэдэй болон ажалша коллективүүдэй юушьеб хүлеэһэн шэнги байдалһаа боложо, документнүүдые саг болзор соонь бэлдэхэ хүдэлмэри унжагайруулагдана.

Нормативна документнүүдэй үгы дээрэһээ социальна һалбарини объектнүүдые саашадань хэрэглэхэ асуудалнуud хүсэд шиидхэгдэнэгүй. Газар үгэхэ, тэрэнние хэрэглэхэ тухай документнүүд ходо дуталдадаг. Магазинууд, хүн зоной эрилтэ хэрэглэмжэ хангадаг ажаһуудалай пунктнуud, хүдөөгэй үйлэдбэрийн-техническэ хангалгын предприятинуud удаанаар үмсэлэгдэнэ. Жэшээлхэдэ, Боровичскэ райондо 102 магазинай ородоол 8-нинь, Чудовско райондо 10-най 1-нинь, Новгородто 108-най 1-нинь үмсэлэгдөө.

ИТАР—ТАСС.

Монгол улас Буряад орон хоёрой хоорондохи харилсаануud һүүлэй үедэ илээд үргэнөөр хүгжэжэ байнхай гэжэ уншагшаднай мэдэнэ ёһотой. Тиихэдээ урдань харилсаануud гол түлэб гүрэнүүд хоорондын, үсөөхэн ушарта томо предприятин, үйлэдбэринүүд хоорондын шугамаар, урид баталагдаһан хэлсээнэй үндэһөөр хүгжэдэг һаа, мүнөө предприятн, эмхи зургаануud, илангаяа монгол талаһаа, өөнэдөо үүсхэл гаргажа, Буряад Республикын адлирхуу байгуулгануудтай холбоонуудые тогтоодог болонхой.

ЗАХА ЗЭЭЛИ ЗАЙЛАШАГҮЙ

Монгол нүхэдэй дуршэлһөө

Дархан хотын «Цагийн бичээс» гэһэн сүлөөтэ сониной эрхилэгшэ (редактор) Содномийн Энхбаяр, сурбалжалагша Дамдинжавын Гэрэл гэгшэд Буряад ороной газетэнүүдтэй холбоо тогтоохо хүсэлтэй ерэһэн байна. Тиин «Молодежь Бурятии» газетын редактор А. Дружининтай уулзажа, уридшалан һанамжануудаа хэлсэһэн байгаа. Энэ үедэ бидэ С. Энхбаяртай хөөрэлдэһэн байнабди.

— Энхбаяр, та болоод Гэрэл хэр үнинэй хэблэлдэ ажалланабта?

— Би 1987 ондо Улаан-Баатарай ехэ һургуулийн сэтгүүлшэдэй ангиие түгэсхөөб. Мүн Гэрэл энэл ангиие 1989 ондо дүүргээ.

— Сонинтнай хэзээ байгуулагдаһан бэ?

— Юһэдүгээр һарын 5-да хоёр жэлэйнгээ ой тэмдэглэхээ байнабди.

Энхбаяр сониноойнгоо нэгэ дугаарые гаргаад, намда үгэбэ. Манай эндэхи аймагай газетэнүүдтэй адли хэмжээтэй. Нэгэдэхи нюурай зүүн хажуугаар үндэһэн угалзаар хүреэлэгдэжэ, дээрэһээ доошоо «Цагун бичигэсу» гээд, монгол бэшэгээр гаршаглаатай. Доогуурнь жэжэшэгээр кирилл үзэгөөр дабтаатай.

Түс дугаар хубисхалай 71 жэлэй болон эзэн богдо Чингис хаанай 830 жэлэй ойнуудта зорюулагдаһан зунай ёхэ баяр нааданай һүүлээр гаргагдаһан байба. Түрүүшын нюурта барлагдаһан зураг дээрэ илалта түйлаһан барилдаашад бүргэд мэтээр гарнуудаа дэлинхэй, заншалта хатар гүйсэдхэнэ.

Энэ нюурай гол бэшэглэл «Наадмын маргааш намар...» гэһэн гаршагтай. Авторынь —Цогтбаяр. Үнэхөөрөошье, найр нааданай хэды һайхан байбашье, үглөодэрынь боложо, ажамидаралай гол нүхэсөл болохо ажалаа үргэлжэлүүлхэ ушартай бологдодог. **«Энэ саг үедэ улас орон далараа химаралда орожо, эдихэ, ууха, үмдэхэ, зүүхэ юумэн хомордобошье, монгол хүнэй сайлган сагаан зан тэрэ бүри хэра бараан юумые сүлэһэн мэтэ, юушье болоогүй юм шэнги, элбэг дэлбэг байхын дэмбэрэлые бодожо, гутарангүй, гансал хэхэ, бүтээхын хүсэл сэдьхэлдэ абтана. Энэ мүн шанарай удха ушарынь гэбэл, эзэн богдо Чингис хаанайнгаа үеһөө мүнөө хүрэтэрхэн он сагай буурал түүхын турша уламжалагдажа ерэһэн зан заншал, ёһо зүй, нангин холбоо хэлхеэнэй ушар шалтагаан болоно».**

Эдэ үгэнүүд ахир юумэнһээ бэлээр гэмшэжэ сүхэрдэггүй, һайн һайханние хүсэжэ ябадаг монгол түүргатанай тайбан сэдьхэлые түгэс харуулна ха.

— Энхбаяр-гуай, Дархан хотын мүнөөнэй байдал ямар гээшэб?

— Хүндэхэн. Илангаяа барилгын эмхинүүд мүнөө бүхыгөөр дуталдаһанһаа ажалаа олонхидоо зогсоонхой.

— Та гүрэнэй барилгын томо эмхинүүд тухай хэлэнэ ёһотойт. Хубини барилгын эмхинүүд бин болонхой гү?

— Бага сага бин. Тэдэ өөнэдынгөө аргаар материал олоод, ажалаа дүүргэнэ. Гэбэшье эдэ эмхинүүд мүнөөдөө хүсэ багатай. Тиихэдэнь сагаан хирпинисэ, цемент, керамзит бүтээдэг үйлэдбэринүүд, байшан барилгын комбинат зогсонхой. Бензин схээр дуталдана.

— Арад түмэнэй байдал хэр зэргэб?

— Мүнөөнэй хэмжээгээр тааруухан. Үные нэмээд, салин нэмээгүй, Бараан хомор, хоол үнэтэй. Бүхы юумээ Зүблэлтэһөө һаадгүй абажа һурашаһан аад, холбоонуудай таһаршахада, хүндэ байна. Наада захань, энэ сониноо барлаха саарһаншье олдодоггүй. Фото-зурагаа барлаха хэб бүтээлгэхээ Улаан-Баатар ошоходош, тэндэ цинк үгы байха. Танайшье энлэ ябахадаа, саарһа мэтые һурагшалнабди.

— Сүлөотэ хэблэл гэхэдээ, та өөнэдынгөөл мүнгөөр хангагдана гүт?

— Гол түлэб тиимэ. Гэбэшье хотын засагай газар жэлдээ 100 мянган түхэриг үгэдэг. Теэд энэ мүнгэн хаанашье хүрэхэгүй. Мүнгэ абадаг хойноо засагай газарһаа мэдэлтэй гэжэ һаналтагүй. Заримдаа засагаархидые шууд шүүмжэлээд абадагбди. Тиимэһээ хойто жэлдэ тэрэ 100 мянгаяа үгэхэ, үгынь мэдэгдэногүй.

— Үлөөшэ мүнгыень ядаад олонобта?

— Элдэб аргаар. Жэшээнь, сониниай 3 мянган хэһэгээр 10 хоногто нэгэ удаа барлагдана. Дугаарай үнэнь—3 түхэриг. Нэгэ дугаар бүлтыень тараахадаа, 9 мянгые олонобди. Хахадыень хэблэлэй газарта түлэнэбди. 4 мянга тухай сэбэр олзонь болоно, Һарадаа 3 дахин гарабал, 12 мянга орохо һэн гэлэй. Теэд сониной газарта 10 хүн хүдэлнэ. 5 хүнинь сониноо гаргадаг. Эрхилэгшэһээ гадна—2 сурбалжалагша, фотокорреспондент, машинистка, үшөө нярба (завхоз), нягталан бодогшо (бухгалтер) бин. Үлэһэн гурбан хүнинь сониние сэхэ гаргалсанагүй. Гэбэшье тэдэ сониноо гаргахадаа, хүдэлмэрилэгшэдөө зохихо салингаар хангахада шухала хэрэгтэй мүнгэ олодог.

— Ямар аргаар?

— Заа. Редакциингаа дэргэдэ тохиролсооной (коммерческэ) дэлгүүртэйбди. Наймаалагшадань 1500 түхэриг һарын түлэнэбди. Засагай газарһаа үгтэдэг 100 мянга тухай хэлээ һэмби. Энэ мүнгээ гансал хэблэлдэ гэжэ шарилаад бага багаар гаргашалха гэжэ оролдоногүйбди. Тэрэ мүнгээ шууд эрьелтэдэ оруулан, үсхэнэ, арьбажуулнабди. Жэшээнь, 20 мянгаар бараа абаад, дэлгүүртээ худалданабди. Хоёр һара болоод, тэрэнь 60 мянга болохо жэшээтэй. Хахадыень редакциндаа абаад, хахадаарнь дахин бараа абанабди. Тиихэдэнь һарада 5 мянган түхэриг олзо редакцида ороно. Мүн нэгэ гектар дээрэ хартаабха үргүүлнабди. 20—30 соото газарта капуста тарилнабди. Эдэ бүгэдые нэгэ хүн харуулһалдаг. Үшөө нэгэ хүн арбаад гахай харуулна. Мүнөө дээрээ эдэ гурбан хүн сониной газарта сэхэ хүдэлдэг гэжэ тоологдодоггүй, хубиин ээзэд гэжэ бүридхэлтэй. Хуулинн ёһоор редакци олзын хэрэг эрхилхэ эрхэгүй юм.

Саашаа хуулин хубилгагдаха юм ааб даа. Нэмэлтэ мүнгэ нигэжэ бэдэрээгүй һаа, бидэнэй амидархамнай бэрхэтэй байна. Захя, зээлнин ёһон зайлашагүй бшуу. Хулгай, дээрмэһээ гадна ямаршье аргаар мүнгэ олоhомнай хамаатай бэшэ. Баннһаа 50 мянган түхэриг 10 процентээр зээли абаа һэмди.

— «Молодежь Бурятии» газетэтэй холбоотой болоходоо, зохёохы ёһоной андалдаанһаа гадна, олзын хэрэгэйшье талаар харилсаа тогтоохо һанал байгаа ёһотой?

— Зүгээр, зүгээр... (**энеэнэ**). Боломжо байбал, бүри һайн.

— Дархан хотын засагай газар өөрын сонинтой гү?

— Бии, бии. «Бурханын мэлмый» гэжэ.

— Юундэ нимэ гаршагтайб?

— Дархан хотын оршодог газар Бурханын Хүнды гэжэ түүхэтэ нэрэтэй юм.

— Хотодотнай хивд бии гү?

— Бии. Дуратай зон лэ ошоод мүргэдэг, хэрэгээ бүтээдэг.

— Улсын Ехэ хуралда болоhон һүүлийн үедэ Хубисхалта нам илалта түйлаа. Һүүлээрнь һунгашадай хүлсэлтые дүүргэхээр хэмжээ ябуулгануудые тэдэ бэслүүлжэ захалаа гү?

— Үгы. Урдань засаг барижа байһан хуушан үзэлтэй

ЭРДЭМЭЭР БЭЕЭ ШЭМЭГЛЭН...

...ороной ...хүнүүд

...өдэхи дунда ...ураяа, ...гэм ...бсэгжэн, ...дэ ...асүүлээд», гү... ...нидэн гараг... Тэдэнэй зөр... ...нургуулийн ...ди, болгогдохо... 10-дахи класс ...рэгшэд орол...

...унда нурагуу... ...дүүргэжэ га... Догой ню... Абармит Да... юм. «Эмээлгэ ...ялаа, эрэ хүн ...эдэргэл, ур... ...ан бэрхэ... ...рангүй, эрдэм ...өдэ үсэд нэ... ...шан гарахан ...лхэйн хөөрдө... ...дулые дабал... ...дэ эрдэм шу... Химийн ...рэ гэжэ нарэ ...ундэлэгдэ ...рүүн хүртэг... ...айха юм.

...элхы худа... ...үнэзгырүүлэн, ...хы талаан бэ... ...а, химийн эр... ...нэрэ эзрэ... ...өлоод ябата... ...оулнаа боло... ...даа наа ба... ...шаналмаар...

...ай аян сагаа... ...ын Дари гэ... ...ажа, Аргали ...айлнаа Абар... ...ахандань ур... ...ха. Тинтэжэ ...нэд басаган ...дүүтэй боло... ...юм. Абарми... Түмэнжаб ...нютагай Ба... ...жэ айлда ур... Үхибүүдые ...ө абаха яба... ...бурياад зоной ...ны байна...

...ахын тогтоог... ...н Дари Аряа... ...йүхэриэсэ үхи... ...н, мал ажал ...лдэб худалмэ... ...юм. Дари оо... ...рдалхадаа бэр... Эсэгынгээ жэ... ...мидынье модо... ...эргжэлдэ ехэ ...нураад, саа... ...болон түмэ... ...ралд бүтэхэ ...ө хөн.

...хө унаганнаа, ...ираһаа» гэдэг ...бэлиг шада... ...ийнаа, эдир ...жэ ахилхэн ...ит Догойнгоо ...д нураад. Зу... ...жэлэй нур... ...хөн. Нүү... ...нэгэдэхи нур... ...ны, гэрэнэз эр... ...нэн юм. Абар... ...тон дуратай ...ими байгаа. ...эдэ нургуулий ...й үсөөн бай... ...ада нургуули ...ушуулдаа шэ... ...ажалда аба...

...намар... Нү... ...жэлэй нур... ...багша Абар... Дариев ерэ... Абармит Да... ...лоодохи клас... ...даагаг байна...

...ние тэрэ үеын нурагшад мүнөөшье ханадаг. Хими гэжэ ехэ нонирхолтой эрдэм мүн гэжэ тиихэдэл мэдэхэ болоо нэн хабди. Ямар бэ даа хөөр ондоо бодосой хоорондоо нилэжэ тааралдахада, тад ондоо шанартай гурбадахи бодосой бии болодог үзэгдэл манда ёхэл гайхалтай шэнги байгша нэн.

Мүнөөнэйхи шэнги химийн кабинет гэжэ байгаагүй. Харуулан ойлгуулха түхэзрэлгэнүүд хомор нэн. Олонхи ушарта багша самбарта зураглан харуулжа хөөрэгшэ нэн. Бидэ тон анхаралтайгаар шагнадаг, найнаар ойлгодогшье байгаабди. Тиигэнээр байтарнай, Абармит Дагбаевичнай сэрэгэй албанда ошохо болжо, мандаа баярайнгаа үгэ хэлээд, мордоо бэлэй.

Сэрэгэй албанда абтаһан Абармит Дариев түрүүшээр Эрхүү хотодо байнан байна. Эндэ санитарна албанай нургуулида нураж, сэрэгэй санинструктор тушаалтай болоһон байгаа. Нэгэ хэды болоод, овоной зүүн хилэ худар эльгээгдэжэ. 59-дэхи Хинганай дивизиин 267-дохи танкова полкдо санинструктораар албаяа үргэлжэлүүлбэ.

Бидэнэршье багшынгаа албанда ябаһан энэ саг соо һүдэнтынгөө долоон жэлэй һургуули дүүргэжэ, дайнай үеын эрхэ байдалай эрилтээр арбан долоо наһандаа албанда татагдаа нэмди. Тиин 59-дэхи Хинганай дивизиин 129-дэхи морин сэрэгэй полкдо албаяа эхилээбди. Абармит Дагбаевичнаа холо бэшэ, зэргэлээ шахуу полкдо байнаһаа, нүүлдэ мэдээ нэмди.

1945 оной август соо Япон милитаристнартай болоһон дайнда манай 59-дэхи дивизиин хабаадажа, Хитадай Долоннор, Жэхэ, Калган гэжэ хотонуудые сүлөөлнэн байна. Тэрэ дайнай үедэ нүүдэл госпитальдо байтараа, багшатаа панагдаагүйгөөр уулзашаһанаа жартагшагүйб.

Наратай сэлмэг үдэр байгаа. Палатаһаа газаашаа гараад, нуужа байбаб. Бэемнишье барег болонхой. Майханудай дундуур үймэлдэжэ байнан зонние хаража нуутараа, Абармит Дагбаевичые обёорой танижархибаб. Тэрэ яаралтайгаар саашаа алхалжа ябаба. Бишье нуга харайжа бодоод гүйхэдөө, Абармит Дагбаевичаа нилээд холохон ошоһон хойнонь хүсэбэб. Тэрэ сүүмхэрээ дүүрэн эм дом абанхай, полкынгоо аргаламжын газарта (лазаретэ) ошожо ябаһан байгаа. Тиигээд лэ мэндээсэ хэлсэжэ, нониноо хөөрэлдөө нэмди.

Хархис Японтой болоһон тэрэ дайнда ябахадаа, санинструктор Дариев шархатаһан ба үлбэртэнэн сэрэгшэдтэ саг дары туһаламжа үзүүлдэг, ёнотой доктор байнаһаа харуулнан юм. Саинтарна сүүмхэ автомат хоёроо үргэлэн, фронтын гал дүлэтэ замаар ябажа, тэрэ олохон модон зайе гаталнан байха.

Саашадаа сэрэгэй алба дүүргээдшье ябахадаа, Абармит Дариев медицинын асуудалда, илангаяа түгэд эмшэлэлгэдэ гүнзэгы анхарал хандуулдаг байнан. Улаан-Удэдэ хүдэлдэг байхадаа, Ага нютагаараа ябажа, түгэд эмдэ ородог үбһэнүүдые суглуулаад, лабораториде шэнжэлэн үзэхэеэ абаашадаг нэн гэжэ зон хэлсэдэг.

Дайнай нүүлээрхи жэлнүүдтэ, манай үетэн Абармит Дагбаевич түхай дуулахадаа, багшамнай гэжэ омогорхон хөөрэлдэжэ ябадаг нэмди. Зүгөөр эрдэмэй кандидат болоһон ха гэхэнээ саша ажабайдал түхайдань мэдэхэгүй байгаабди. Мүнөө Абармит Дагбаевичай хуби заяан, хоёон хэрэг ажалтайнь танилсаха зорилготой наяшаг эхэ нютагаарнь ябажа ерэнэн байнаб.

Нүхэр Дариев дүшэн долоон ондо албанһаа табигдажа ерэхэдээ. Эрхүүгэй университедэй студент болоһон байна. Дайнай нүүлээр институт гү, али университедэй нуралсалай таһалгануд соогуур Дагбаевич шэнги сэрэгэйнгээ хубсаһаар лекциде нуулан зон олон байнан ааб даа. Тиихэдэ хоол, хубсаһанай талаар хүшэр үе байгаа. Дариев элдэб хүдэлмэридэ хабаадан, мүнгэ оложо нурадаг байгаа.

Нуража ябахадаа, эрдэм шэнжэлэлгын хүдэлмэридэ хабаадалсажа, профессорнуудэй зүгноо үндэр сэгнэлтэдэ хүртэдэг байгаа. Студентнэрэй хүдэлмэринүүдэй конкурсдо удха шанараараа онсо шалгарнан нэгэ хүдэлмэринигөө түлөө Абармит Дариев ВЛКСМ-эй Эрхүүгэй обкомой Үндэлэлэй грамотаар шагнагдаһан байха юм.

Удаань тэрэ университедэй химийн факультедые эрхилээр дүүргээд, Ангарск хотын нефтехимическэ комбинадта хүдэлхэеэ эльгээгдэнэн байна. Тэндээ амжалтатайгаар хүдэлнэн ,ородсостой мэргэжэлтэ байнаһаа харуулнан юм. Тиигэжэ дээшээ аспирантурада нураха зууршалалга абаһан байгаа.

Нүхэр Дариев Ленинградай университедэй дэргэдэхи аспирантурада орожо нураба. Эндэ нураха үедөө орон дотороо мэдээжэ ехэ профессорнуудэй, эрдэмэй докторнуудай хүтэлбэри дороо шэнжэлхы ажал бүтээсэтэйгөөр бэлүүлдэг байгаа. Илангаяа профессор, элитэ эрдэмтэ В. А. Жуков гэгшэ хүдэлмэридэмни ехээр туһалнан, намайе дэмжэлэн юм гэжэ Дариев хөөрэдэг нэн. Аспирантурада хэдэнэн шэнжэлхы хүдэлмэринь үндэроор сэгнэгдэжэ, Абармит Дариевта химийн эрдэмэй кандидат гэнэн нэрэ зэргэ олгогдоһон байна.

Буряадай эрдэм-шэнжэлэлгын комплексно институдта химийн лабораториие даагшаар ажаллахадаа, Абармит Дагбаевич шудалан олоһон эрдэм мэргэжэлээ арадай ажахын аша түһадa сүм зорюулха гэнэн хүсэлтэй ябаа. Саашадаа Зүүн Сибирийн технологическа институдай доцентээр хүдэлөө. Студентнэртэ лекци уншахадаа, тэдэнэртэ гүнзэгы эрдэм мэдэсэ олохын, бодото шадабритай, мэргэжэлтэй болгохын түлөө оролдодог байгаа.

Нуражашье, ажаллажашье ябаһан жэлнүүдтээ Абармит Дариевай бухы үнэтэй сагаа эрдэм ухаанай хэрэгтэ, аша туһада зорюулдаг байнаниинь эли. Бүтээнэн хүдэлмэринүүдынь химическэ үйлэдбэрийн ургалта, хүгжэлтэдэ сэхэ хабаатай юм.

Шулуун нүүрнэн, нефть, газ мэтэ байгаалиһаа абтадаг эдлэл болбосоруулан үйлэдбэрилгэдэ хэрэгтэй ямар юумэ гаргажа болохоб гэнэн асуудал эрдэмтэ гол түлэб шудалан хүдэлнэн габьлатай. Химийн эрдэмэй кандидат А. Д. Дариевай дүшэн дүрбэн шэнжэлхы хүдэлмэринүүдэйнь темэнүүд Догойн музейдэ олоной нонорто харуулагданхай байна.

Жэшээлбэл, Черемховын уурхайн шулуун нүүрнэнһээ гарадаг продуктнуудые ялжа аша туһатайгаар хэрэглэхэб, Галуута-Нуурай уурхайн шулуун нүүрнэнһээ газ болон азодоор элбэг бодосуудые ялжа үйлэдбэрилэн абахаб, тэдэнние арадай ажахыда ялжа зүбөөр хэрэглэхэб, зорюута шангадхаһан даралга доро метан ба пиридин (газууд) ямар хубилалта харуулдаг бэ гэхэ мэтын олон янзын темэнүүдэй нэрэнүүд эндэ бэшээтэй. Эрдэмтын ухаалан зохёоһон түс хүдэлмэринүүдэй зариманиинь үйлэдбэридэ хэрэглэгдэжэ, арадай ажахыда аша туһана үгэжэ байдаг.

Буряадай комплексно институдта хүдэлхэ үедөө, Абармит Дагбаевич хубита зол жаргалаа олохо талаантай байгаа. Загарай нютагай басаган, мүн лэ химийн эрдэмэй кандидат Дарья Цыденовна Цыбиковатай танилсажа, тэдэнэр хубн залагаа нэгэдүүлбэ. Дариевтан хоёр басагадые хүмүүжүүлнэн байна. Ехэ басаганнинь Баяра, дээдэ нургуули дүүргээ, Улаан-Удэдэ хүдэлдэг, оорын гэр бүлэтэй болоихой. Багань Цыылма, Ленинградта хари хэлэнэй институт дүүргээд, тэндээ аспирантурада нурана.

Абармит Дариев зондоо хүндэтэй, үнэн сэхэ, түбшэн даруу абари зантай хүн байгаа. Ажабайдальнь, ажалайнь намтар урган ябаһан залуу үетэндэ жэшээ болохо ёнотой гэжэ нютагайнь зон нүхэд хэлдэг байна. Догой нүуринай нэгэ гудамжа Дариевай нэрэмжэтэ болгогдонхой. Эндэхи дунда нургуулида, мүн нууринай музейдэ А. Д. Дариевта хабаатай материалнуud, документнууд, фото-зурагууд хэдэн стендүүд болгогдон табигданхай. Дорюун сарюун Догой нютагаа, ургэн уушам Агынгаа талые суурхуулан тодорнон эрдэмтэ хүбүүн тухайгаа зон нүхэдынь омогорхон, дурсан хөөрэдэг.

Д. САНДАНОВ.

Үхибүүдтэ зорюулагдаһан зохёолнуудһаа

Булган тала, Эгэтын хоймор, Үльдэргын майлануud тураг шубуун болохо тоодогой дуратай нютагууд байгаа бэлэй. Үндэр Хилгана ургасатай уужам губини дунда тобойлдожо нуухадаа, дайда дэлхэйн шэмэг болон харагдагша нэн.

Мүнөө таряагаар бүрхөөгдэнэн тала дайдын байбашье, тэрэнэй анханай эзэд болохо тоодогууд харагдадаггүй. Тоодог болбол таряан соо нуудаггүй, харин зэрлиг уужам тала бэлшээридэ дуратай. Тиигэбэшье, уг гарбалайнгаа дуратай анханайнгаа нютагта тоодог шубуун хадууран эрьедэг байна. Үсөөхэн зарим нэгэнэйнь зуһахаяа тогтодогшье ушар үзэгдэдэг.

Энэ зунай үбһэнэй үедэ Заха-Толгой Холбоолжоной хоорондо нэгэ борохон тоодог үдэр бүри абяа гара гараһаар нинидэдэг байба. Энээнние һайхашаан ажаглаһан үбһэшэн үхибүүдтэ нютагай үндэр наһата үбгэн үльгэр өнтохон шэнгээр сэдьхэлынь хүдэлгэн, нигэжэ хөөрэбэ:

— Ай, зайлуул, хабарай һайхан сагта, ургы, тэрэнгиин һалбаржа байха үедэ хөөр томо тоодог нютагтамнай ерэжэ тогтоһон юм. Манай нютаг тэдэнэй тоонто нютагшье байжа болоо бээ даа. Анхандаа тоодогой олоороо уһадаг лэ нютаг байгаа бшуу. Тэрэ бүлэ тоодог эндэмнай зуһажа, хөөр дальбараагаа дэгжээгээд, дүрбэ боложо, һүрэг болоод, нинидэжэ ябахыень хаража баярладаг байгаабди. Зүүн-Үльдэргэдэ хаалташад гэжэ садаха дэбтэхэгүй хомхойшуул бии боложо, ан амитанние, шубуу шонхор үймүүлдэг, хюдаг болоо. Тэдэнэр энэ хоморой шубуун болохо тоодогойшье бүлые хайрлангүй хюдаа. Эхэ эсэгээ, эхирээ алдаһан энэ үншэн дальбараа амидыл хадаа түрэлхидөө бэдэржэ, үйлан, хайлан нинидэжэ ябана гээшэ даа, хөөрхы,—гэбэ.

Энээнһээ хойшо үншэн тоогоо харахадаа, үбһэшэн хүүгэдэй сэдьхэл үярдаг болошоо нэн.

Арба гаража ябаһан аха дүү хоёр үбһэ сабшажа нураба. Жаахан хүрса хажуурнуудые баабайнь тааруулжа барюулаа. Үглөөнэй шүүдэртэй ногоо сабшахада, урматай. Хажуурнуудынь мүнгэн сагаанаар үглөөнэй наранда ялярна. Хажуураа далайн нэжоржэ сабшаха бүринь ногоон үбһэн гүбын хүбхэлзэжэ, «Хинр! Хинр!» гэнэн гоё абяан дуулдана. Шүүдэрэй һайнаар хатаад байха үедэ, дахаад сабшажа ябаһан дүү хүбүүнэйнгээ хашхархада, ахайнь тогтожо, гэдэргээ хараба. Дүүнь хоёр гартаа үбһэ адханхай, зүгынүүдтэй дайлалдажа, гэдэргээ сухаржа ябаба.

— Бү сохи! Сохихо бүришни гааараха, сохин арбаганангүй, аргаахан гэдэргээ сухариһаар, холо боло.

Сухалаа хүрэһэн дүү хүбүүн хоёр зүгы сохижо унагаабашье, нэгэ зүгыдэ нидхэ дээрээ хадхуулба. Тулаллаан дүүрэбэ. Хүбүүнэй хадхуулһан нидхэ хабдажа эхилбэ. Халуу бусалан үбдэнэ. Тэрэ хороёо бусалан:

— Зүгынүүдэй гэр соohоо хүүгэжэ гараадуй байхадань, дээрэһээнь низа гэшхэжэрхихээе яагаа гээшэбиб? Нэгэшье зүгы амиды үлэхэгүй байгаа,—гэбэ.

— Тиигэжэ огто болохогүй. Ши зүгын бүлэдэ добтолон ороо, һандаргаа ха юмши. Ши дайсаниинь болоо гээшэш. Зүгы зүб. Ши бурууш. Гэр байрала, зөөри тоһоёо, үри бэээ хамгаалан, ами наһаяа хайрлангүй шамай намнажа ороо бшуу. Тиигэнгүй яахаб? Зүгы гээшэ айхабтар ажалша, шанга журамтай, байгаалида түһатай амитан юм,—гэжэ ахань ойлгуулба.

Тэдэнэй ашаар сабшаламнай нимэ олон сэсэгтэй, үндэр ургасатай байдаг гэжэ олон ушар дүүгэйнгээ этигэмээр хэлэжэ үгэбэ. Дүүнь уушхаран, сухалынь таража, зүгын бүлые хайрлажа эхилбэ. Хабдартай нюдөөрөө ахала хаража, бүлхытэрөө энеэбхилбэ.

Ахань дүүгээ хүтэлжэ, булагта абаашаад, хүйтэн уһаар нюурынь угааба, жэгнэбэ. Үбшэнинь гансата бууража захалба.

Эртэ бодожо, үглөөнэй һэрюундэ, ногооной шингтэйдэ үбһэ сабшаһан бэрхэ үбһэшэд үдэрэй шанга халуунда нүүдэртэ амардаг юм.

Үбгэн баабай аша хүбүүд гурбан орой бодоошье һаа, амарха сагые алданагүй. Үдын аяма халуунда гэр соогоо наар дээрэ гурбуулан зэргэлжэ, нюсэгөөр таршалан хэбтэнэ.

Гэрэй хүнды соо байратай гулабхаагай хоёр дальбараа тар-тар гэлдэзд дуугаралдаба. Өхэнь гү, али эсэгэнь ерээ ха. Үдэрэй хоол барилган болобо хэбэртэй, торшэгэнэлдэнэ.

— Эдэ гулабхаа хаанаһаа дальбарааануудтаа хоол асарнаб?

— Хүдөө холо ошожо, колхозой тоогһоо ороohо тарла асараа бэд даа.

— Гулабхаануud түб тосхон багта байдаг бэшэ гү? Эдэ хоёр гулабхаа юундэ нимэ холо ерээ гээшэб?—гэхэ мэтээр хүбүүд һонирхобо.

— Хүбүүн, зүб асуудал асуугааш. Юумэ удхалжа һонирходог һайн хүнэй шэнжэ харуулбаш. Би баярлабаб. Энэ гулабхаагай бүлэ тухай һанаһанаа хөөрэжэ үгэхэ болоноб,—гэжэ үбгэн баабайнь, хэлэбэ.

— Үбгэн баабай, хоорэгты,—гэлдээд, ашанарынь һонирхон шагнажа, тойробо.

— Арба һайса гаран жэл болобо гээшэ ха. Үбһэндөө ерэхэдэм, гэрэйм армаг соо гулабхаа байрлаһан, шара һорьмоһотой үһэтэй хоёр жааханууд дальбараа байгаа нэн. Яагаа оройтоһон, хэнэдэһэн дальбарааануud гээшэб? Нэгэ тээ, аюулда ороод, эндэ ерэжэ, дахин үндэгэлөө гээшэ ааб даа гэжэ һанаад, хоол үгэжэ туһалаа бэлэйб. Тэрэ гэһээр жэл бүри эртэ ерэжэ, үндэгэлдэг юм. Тэрэл гулабхаануудин ерэдэг юм гү, али эндэ дэгжэһэн дальбарааануудынь ерэдэг юм гү? Би ойлгожо ядан һонирхогшоб.

— Яажа мэдэхэ гээшэб? —гэбэ ашанарай нэгэн.

— Шэнжэлжэ мэдэхэ. Та хоёр саашадаа шэнжэлжэ мэдэхэ бээзт. Шубуу шэнжэлдэг эрдэмтэн шубуунда номертой бэнэлиг зүүгээд, алдуугүй шэнжэлдэг юм гэдэг.

— Багшатай зүбшэхэ байна.

— Нээрээ тиигэхэ.

— Энэ манай гэр эдэ гулабхаануудай тоонто болоо бшуу. Һайн гээшэ. Һайнние зүгнөө гээшэ. Урдань зуһалангай гэр соо хараасгайн уурхайгаа заһажа үндэгэлхэдэ, дэмбэрэлтэй гэдог нэн. Таанад эдэнние хамгаалха ёнотойт. Эдеэлүүлхэ.

— Манай үгэһэн юумэ эдихэгүй байха. Харин эхэ, эсэгынгээ асарһан хоол булиалдажа байхадаа, эндүүржэ эдижэрхихэ байха. Зүгөөр ехээр хаяжа болохогүй. Бидэ һайн һуунабди. Эдэ гулабхаануud һайнние хүсэжэ ябадаг ёнотой.

Энэ хөөрэлдөөнһөө хойшо ашанар гулабхаануудта тон энэрхыгээр хандадаг болоо нэн.

Үбгэн баабай бага хүбүүнтээ, хоёр ашанартаяа үбһэндэ ерэлсэбэ. Тужын араһаа бурьялан гараһан хүйтэн уната булагай хажуудахи гэртээ тэдэ бууба. Үбгэн баабай үхибүүдэйнгээ тогоошон юм. Сүлөө сагтаа номоо уншажа, наранда нгаажа нуудаг. Түрүүшынхиеэ хажуур бариһан хоёр ашанар булагайнгаа хажуудахи соорхой сабшажа эхилбэ. Хүбүүдэй баабай нэлэнхы сабшаландаа ошожо, тэбхэхэн тэгэндүүр ороожо, гар даран унагаажа эхилбэ. Үбгэн баабай эжэлэнгүй ашанартаа ошожо, заабарилха, урмашуулха зуураа хөөрэнэ:

— Энэ уһанла дутэ газарай ногоон үлэн, сабшахада зөөлэн, хажуурта даалгасатай. Энэл газарта баабайтнай, хоёр абганартнай үбһэ сабшажа нураһан юм. Мүнөө гурбадахи үеын та хоёрой сабшажа нураха ээлжээн ерэбэ гээшэ. Хажуурнуудтнай таануу хурса байна. Урдаа сохихо бү сабшагты. Мүр дороо хог бү үлээгты. Үбһэнэй ороой бү хирбэгты. Үбһэнэй үзуураар хюһажа сабшажа нурагты. Ногоон газар дээхэнүүрээ даасатай байха. Сабшаа болоһон үбһэеэ тараажа бү хаягты,—гэжэ, сабшажа ябажа харуулна.

— Үбгэн баабай, баабай, абганарые эндэ сабшажа нурга нэм гэнэ гүт?

— Тиигээ. Тэдэнэй хажуур томо аад, хуушан нэн. Иимэ долоо, зургаанай шэнэ хажуур олдохогүй саг байгаа.

— Та, үбгэн баабай, баабайн багада эндэ үбһэ сабшадаг байгаа гүт?

— Тиигээ даа. Мүнөө дүшэдэхи жэлээ эндэ үбһэндэ ерэбэ гээшэб. Энэ агаар һайан, булагай уһан сэбэр, ажаллажа, олдүүри хэһэн газар һайханаар харагдаха. Эндэ таанадтай байха, амарха дуратайб.

— Ямар үнинэй юм? Арбан хоёртой минии түрэхэһөө үшөө гушан жэлэй саана гү?

— Тиимэ даа. Таанадһаа болохо, танай баабай түрөөдүй байгаа.

— Энэ гэр та баряа гүт?

— Үгы, энэ гэр арбаад жэлэй саана танай баабай баряа. Би энэ «Ураал» «морёо» хээд байдаг сарай баряа нэм.

— Та автомашинаар ерэдэг байгаа гүт? Али мотоциклаар гү?

— Тэргэ морёор ерээд, морилоёо байдаг байгааб. Тээ тэрэ бүдүүн шэнэһэн нурга-гай тухай нарийхан байгаа, тэрээнһээ морёо уягша нэм.

— Тэрэ баабайн сабшажа байгааша унанхай ногооной газарта та шэбхэ асаржа адхаа нэн гүт?

— Үгы, танай баабай машинаар асаржа адхаа. Би бургааһа, хартаганааень арилган сэбэрлээ нэм.

— Энэ булагай эхиндэ урдаг хуһанда та бүд уядаг байгаа гүт?

— Танай дуран, хэншье таниие хорихогүй. Байгаалида дурлаһанай, хүндэлнэнэй, гоёоһоной тэмдэг болохо. Минии хуһанай үмхиржэ унахада, танай хуһан халан үлэхэ ха юм.

— Бидэ булагайнгаа эхинэй мүшэр, гэшүүһэнүүдые түүхэ, сэбэрлэхэ байгаабди.

— Тэрэ һайн. Сэдьхэлыетнай дүүрэн баяртай болгохо. Эй, ашанарни, һуудалнай таргалба. Та хоёр сабшагты. Би удьнгоо хоол бэлдэжэ эхилхом,—гээд, үбгэн баабай һалиран бодожо, наран өөдэ нарабшалан харажархёод, гэр тээшээ аргаахан гэшхэлбэ. Хүбүүд амаржа, хүсэ шадал нэмээд, зандаргатайгаар сабшажа оробо.

...ССИН ФЕДЕРАЦИИН ...ТИТУЦИОННО СҮҮДЭЙ ...ЭГШЭ В. Д. ЗОРЬКИНДО

...редакциданай оробо. Бэшэгэй автор— ...ратическа партийн гэшүүн Ю. Р. Цыбенов. Авторайнь гүйлтаар олоншитын анхаралда

Конституционно Сүүдэй Түрүүлэгшэ!

...саада тэр намайе худалаар хардажа, ...ймин сүлөөлөө нэн. Тиихэдэ би «Бурятсель...лэлдэ транспортын талаар ахалагша ...лжэ байгааб. Нэгэдэлэй хүтэлбэрийе шүүм...түлөө нимэ хардэлгада оложо, хуули ...гаргадаа нэм.

Конституционно Сүүдэй Түрүүлэгшэ! Би Танда зүбые элирүүлхэдэ, минии хуулита эрхэ...турьемии хамгаалхада туһалхытнай түй...үрэнэй хуулинуудые сахилгын хойноһоо хи...ргэтэй Россин Прокуратура хуули хазагай...хамгаална.

Генеральна прокурор В. Г. Степанковто хо...даа нэм. Намайе хуули бусаар ажалһаамни ...одорхой бариманнуудтай документнуудээр ...аамни, ёныш тэдыдэ харюу үгэбэ. 1991 оной ...а 8-4239-85 номертой, 1992 оной июлийн ...92 номертой бэшэгүүд ерээ нэн.

Россин Генеральна прокурорнөө үнэн зүбые ...ко ядаад, Конституционно Сүүдтэ хандаба ...хи статьягай 3-дахи пунктын үндэнөөр ...ийсаар ажалһаамни таргаһан асуудалые нари...үзэхыень Россин Конституционно Сүүдые ...эрнин буруу байные тэрэ үедэ СССР-эй ...хиналтын таһагай начальник Ю. А. Зале...далаа нэм. Хэрэгыемни шэнээр хаража үзэхэ ...тэрэ Буряад Республикын Прокуратурада ...на. Энэ бэшэгые абаад, хэрэгыем нягтаар ...ураһан Республикын прокуророй орлогшо ...хэрэгыемни сүүдтэ шэнээр хараха хэрэгтэй ...юм. Тэдэ энээнһээ саашаа хэрэгни бүтээгүй. ...ин прокуратура «нэрэ хүндэе» хамгаалхые ...гү, намайе «худалиан» гэжэ гэмнээд, минии ...нүүдые хаһаһан, нэрэ түрьемни дэбнэнэн ...син Федерацийн Прокуратура тухай» шэнэ ...хүсэндөө ороодуй байнаар. Республикынгаа ...а үнэн зүбые оложо ядаад, Конституционно ...аба гээшэб.

...ёнойэй хэрэгые (Улаан-Удэ хото, Советскэ ...ай сүүг, 1985 оной июлийн 8-най үдэрэй, ...эн номертой, мүн Буряад Республикын про...шэгүүдые (8) 48 номертой минии хэрэгээр ...нэн бэшэгүүдые) эрижэ абаад, хаража үгыт ...Нусад документнуud намда байна. Туһалха ...ёхээр найданаб.

Ю. ЦЫБЕНОВ,
Россин Демократическа партийн гэшүүн.

ЭХЭНЭРНҮҮДЭЙ ҮДЭШЫН ГИМНАЗИ

СЫКТЫВКАР. Эндэ нээгдэнэн эхэнэрнүүдэй үдэшын гимназида басагад ябажа эхилээ. Тэдэнэр үдэртөө юрэнхы эрдэмэй нургуулинуудта нураад, үдэшэндөө гимназида нураха юм. Басагадые дүрбэн тэгшээр хүмүүжүүлхын тулада нуралсалай программада бүхы юумэн хараалагданхай, найн эхые ба хани нүхэрые хүмүүжүүлхэдэ хэрэгтэй предмедүүд бии.

Усть-Сысольскын эхэнэрнүүдэй урданай гимназиин байшанда нуралсалай шэнэ эмхинии түбхинэнэнинь найшаалтай юм. Сыктывкар хото урдань нигэжэ нэрлэгдэг байнан. Коми Республикын нинслэлэй, гол түлэб гүрэнэй университедэй эрхим бэрхэ багшанар тэндэ хэшээлнүүдые үнгэргэхэ юм. Эхэнэрнүүдэй үдэшын гимназии хадаа мүнөө дээрээ Коми Республика соогоо ори ганса юм. Хойто республикада эхэнэрнүүдэй заншалта хүмүүжүүлгэ нэргээхэ зорилготой түршалга болгогдон, тэрэ эмхидхэгдэнхэй.

В. МАКАРОВ,
ИТАР—ТАСС-ай корр.

«ТЭРЭНГИ» СОО

— Магазин столово хоёр нэгэдхэгдээд, «Тэрэнги» гэнэн бага предприяти байгуулаа нэмди. Холбоолжоной уурхайн нүүрнэшэдые ханганабди. Эдеэ хоолой шанар бараг нэйн, нүүрнэшэд тиигэжэ хэлэдэг. Үдын хоолой дундуур зэргын сэн—25 түхэриг, —гэжэ уурхайн столовые даагша Л. П. Егорова хөөрөө нэн.

Гуша гаран жэлэй туршада Лидия Петровна эндэ хүдэлнэ. Хүтэлбэрилдэг коллективынь эб нэгэн, урагшаа нанаатайнуud. Тогоошод, кондитернуудаа урмашуулжа, дүмэжэ байгаад, ёнотоор хүдэлгэжэ шададаг юм.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Л. П. Егорова: тогоошод Г. И. Арьяева, С. Ю. Кулакова хоёр.
С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Нүхэр тухайгаа үгэ

ЭЛҮҮР ЭНХЫН ТҮЛӨӨ ЭБСЭШЭГҮЙ ОРОЛДОЛГО

Нинслэл Улаан-Удэ хотын Ленинэй гудамжада «Прогресс» кинотеатрай урда тээ Республикын санитариа гэгээрэлэй байшан (мүнөө Элүүр энхэ ажаһуудал бүридүүлгын түб гэжэ нэрэтэй болоһон) оршодог. 1930-аад онуудай һүүл багта, 1940—1950 онуудан үедэ энэ байшанда хүн зон олоороо ябадаг һэн. Республикын Элүүрые хамгаалгын министерство эндэ врачнууд болон медсестрануудай мэргэжэл дээшэлүүлгын курсануудые, элүүр энхэ байдал, санитарна гэгээрэл дэлгэрүүлгын семинар, конференциинуудые, кинолекториинуудые эмхидхэдэг, «Элүүр энхэ» гэһэн университедэй хэшээлнүүдые үнэргэдэг байгаа.

Энэ байшанда эрэгшэдэй анхаралые онсо татадаг юумэн гэхэдэ, музей байгаа. Эндэ табигдаһан элдэб паталогоанатомическа препарадууд бултанай һонирхол үүсхэдэг һэн. Удаань, табяад онуудай үедэ, музей Улаан-Удын медучилищида дамжуулагдаһан юм.

Санитарна гэгээрэлэй хүдэлмэрнин эхиндэ байһан хүнүүдэй нэрэнүүдые элирүүлхын тула удаан саг соо бэдэрэлгэ хээ һэмди. Тиигэжэ тэрэ үедэ аптекоуправленийн таһагые даагша байһан Кочельманай (мүнөө каһа Сахай), врач-бактериолог Анна Александровна Костылева-Гвоздевагай нэрэнүүд элирүүлэгдээ һэн.

Аха нүхэр, эрхим бэрхэ мэргэжэлтэ врач, хүмүүжүүлэгшэ, олониитын хүдэлмэрнин эдэбхитэн ябаһан Анна Александровна Костылева-Гвоздева тухай хөөрэхыемни зүбшөөгыт.

1937 ондо Аня басаган Томскын медицинскэ институтдай санитарно - эпидемиологическа факультет дүүргээ һэн. Залуу басаган Буряад-Монголой Республикада эльгээгдэжэ, тэрэ холын үе сагһаа хойшо хубиһаяагаа Буряад орондой иягтаар холбоһон юм.

Улаан-Удын санэпидстанциде 40 гаран жэлэй туршада врач-бактериологоор хүдэлөө. Энээнэй хажуугаар 17 жэл соо хотын медучилищида багшалаа. Гадна хэдэн арбаад жэлэй туршада һайн дураараа Республикын санитарна гэгээрэлэй байшангые дэ[illegible]шаар хүдэлөө. 1930-аад онуудай һүүл багта, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай һүрөөтэ жэлнүүдэй үедэ, дайнай һүүлээрхи хатуу шэрүүн жэлнүүдтэ хүнгэн бэшэ энэ ажалые һайн дураараа, ямаршье түлөөһэгүйгөөр бэе дээрээ даажа абаад, үнэн зүрхэнһөө, бүхы һанаалаа табин ябуулаа бшуу.

Һаяхан Анна Александровнатай уулзажа, 80 наһанайнь ойн баяраар амаршалаа һэм. Үнгэрһэн ута наһан тухайгаа буурал толгойтой хүгшөө дурсаал гээшэ ааб даа. Минии орожо эрэһэндэ, хэды схээр баярлааб даа, хөөрхы. Хараха, анхарха үри хүүгэдүй үгэлхэдэ, хүшэрхэн лэ даа...

Анна Александровнагай хөөрөөс шагнажа байхадаа, тэрэ үеын байра байдал элихэнээр нюдэндэм харагдахадал гэбэ... Ленинэй гудамжада оршодог энэ байшангай нэгэ таһалга соо набтархан бэстэй, гүнзэгы сэнхир харасатай, дундуур наһанай эхэнэр столой дэргэдэ һуугаад, бэшэг бэшэнэ. Энэ бэшэгынь холын хадата Ахын аймагта, фельдшерскэ пунктда хүрэхэ юм. Хажуудань, стол дээрэ тэрэл фельдшерскэ пунктда эльгээгдэхэ багахан библиотекэ — фельдшертэ туһатай номуудай болон брошюрануудай, плакадуудай дэ[illegible]рэ тодорхойгоор харуулагданхай. Мүн халдабарита элдэб үбшэнһөө яажа һэргылхэ тухай зураглаһан байха юм. Ханые тойрон жэрыһэн столнуудай дээрэ элдэб үбшэнүүд тухай хөөрэһэн экспонадуудай табяатай, шэл доро халдагалагдажа байгша һэн. Шэл амһартануудай соо — хүнэй болон амитадай бэеын үе мүсэ, араг яһан гэхэ мэтэ табигданхай. Хэдэн зуугаад үнэтэй экспонадуудай эндэ харагдана.

Музейн саада тээхи таһалга соо медицинскэ библиотекэ байдаг. 6500 элдэб эсын номуудай эндэ тоологдоно. Засагай зургаануудай зүгһөө ямаршье туһаламжа, тэдхэмжэгүйгөөр, өөһэдын эдэбхи үүсхэлээр лэ энэ байшангай хүдэлмэрилэгшэд нимэ библиотекэ суглуулаа бшуу. Энэ библиотекэнь мүнөө хүрэтэрөө аша туһаяа хүргэжэ байдаг. Шэлэһэн хэрэгтээ дуратайгаар, эдэбхи үүсхэлтэйгээр хандадаг хүнүүдэй хүсөөр лэ тэрэ үедэ республика дотор санитарно-гэгээрүүлгын хүдэлмэрн ябуулагдажа байгаа.

Байшангай хүдэлмэрилэгшэд 1947—1948 онуудай туршада нүүдэл 7 библиотекэ бүридхэжэ, холын аймагуудта эльгээдэг һэн. Санитарно-гэгээрүүлгын удхатай 38 мянган брошюра, плакадууд, буряад-монгол болон ород хэлэнүүд дээрэ хэблэгдэһэн листовкануудай республикын 91 медпунктда эльгээгдэнхэй. Тус байшангай хүдэлмэрилэгшэдэй үүсхэлээр мэргэжэлтэ врачнууд 71 лекци хүдөөгэй зоной урда үншаһан юм. Энээнһээ гадна хото, хүдөөгэй клубуудта киноной урда тээ медигүүд хөөрэлдөөнүүдые үнэргэдэг һэн.

Республикын хото, хүдөөгэй клуб бүхэндэ санитарно-гэгээрүүлгын шэглэлтэй 7 фильм харуулагдаа. Дайнай үеын, дайнай һүүлээрхи хүшэр жэлнүүдтэ Санитарна гэгээрэлэй байшанай дэргэдэ 70 парикмахер, яслинуудта хүдэлдэг 25 хүдэлмэрилэгшэ тусхай санитарна һуралсал гараһан гүүхэтэй юм. 35 хүн һуралсал гараад, дезинфекции хэхэ мэргэжэлтэй болоо. Жэшээлхэдэ, 1948 оной 5 һарын туршада хотын болон хүдөөгэй ажалша коллективүүдэй 5 мянгаад шахуу хүдэлмэрилэгшэд энэ байшанда орожо гараһан байха юм. Энээн тухай тэрэ үеын документнүүд — байшанда ерэһэн хүнүүдэй һанамжануудаа (тусхай дэбтэр соо согсологдоноой), хүдөө нютагуудай фельдшернүүдэй эльгээһэн бэшэгүүд гэршэлнэ.

Тэрэ үедэ Санитарна гэгээрэлэй байшанда А. А. Костылева-Гвоздеватай хамта врачнууд А. П. Холопова, М. Ф. Корягина, Л. Н. Коновалова, Е. М. Никифорова, мүн бусад хүдэлдэг һэн.

Энэ байшангай хүдэлжэ эхилһээр 70 жэл үнэрөө. Энэ хугасаа соо тэрэнэй байра байдалынь нэгэшье хубилаагүй. Байрань хуушаржа, ямхиржэ байнхай. Санитарна гэгээрэлэй албаншье үгы хэгдэхэ туйлдаа хүрэнхэй. Тоэд энэ албанай аша туһатай байһые хүнүүдтэ дахин ойлгуулһанай хэрэг үгы гэжэ һанагдана. Сагай үнэгэрэхэдэ, хүнүүдэй байра байдал ехээр хубилдаг, саашадаашье хубилжа байха ааб даа. Тоэд хүнүүдые элдэб үбшэнүүдһээ һэргылжэ һургаха, элүүр энхэ байдал баримталхынь хүмүүжүүлхэ хэрэг алишье сагта хэрэгтэй, шухала удхатай гээшэ ааб даа. Үбшэлхэһөөль урид зоние үбшэнһөө һэргылжэ һургаһанай аша үрые алдар суута хирург, эрдэмтэн Н. И. Пирогов үндэрөөр тогтоодог байгаа. Суута эмшэлэгшэн энэ хараа бодолые бүхы наһаараа бэелүүлһэн хүнүүдэй тоодо А. А. Костылева-Гвоздевае, А. Т. Добрынинае нэрлөөд, алдуу болохогүй гэжэ һанагдана. Мүнөө үедэ эндэ хүдэлжэ байһан эдэбхитэн, республикын эмшэлэлгэ-һэргылэлгын эмхи зургаануудта хүдэлдэг медигүүд аха нүхэдэйнгөө үнэн сэхэ ажалай үльгэр жэшээе даган ажаллана.

Тэрэ үеын зон ямараар хүдэлдэг байгаа гээшэб! Анна Александровна, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай эхилхэдэ, воскомадай заабаряар эвакогоспитальдо хүдэлхэсэ эльгээгдэг һэн. Госпиталь Дээдэ-Онгостойдо байрлагша бэлэй. Шархатаһан сэрэгшэдые аргалхаһаа гадуур 1941 оной июнь һараһаа 1942 оной октябрь хүрэтэр Улаан-Удэ хотын инфекционно больницада, ахамад врач Зинаида Александровна Болотовада бактериологиин талаар һуралсал-стажировка гараһан юм. Тэрэ үедэ ямар автобус байхаб даа, Дээдэ-Онгостойноо хотын инфекционно больница хүрэтэр ябагаар гэшхэлдэг һэн.

Удаань бактериологоор хүдэлхэ үедөө Анна Александровна республикын бүхы анмагуудые эрьежэ ябаһан байх. Илангяяа халдабарита үбшэнэй схээр һүжэрһэн ушарнуудта тон хэсүү, харюусалгатай байдаг бэлэй. Жэшээлхэдэ, Загарайн Үнэгэтэй һуурида гэдэһэнэй халдабарита үбшэн схээр һүжэрөөд байһан юм. Азяма халуун, бүгшэм зунай үе һэн. Анна Александровна түрүүтэй багахан бүлэг медигүүд үдэр, һүнигүй энэ үбшэйтэй тэмцэжэ, саашань улам дүжэрөөнгүйгөөр, тэрэнние дараа бэлэй. Эндэ А. А. Костылева-Гвоздева бактериологическа шэнжэлгэ хэжэ, дизентери үбшэнэй вирус элирүүлдэг байгаа. Үбшэн гэжэ элирүүлэгдэһэн хүнүүдые тусхай эмээр тариданг һэн. Зүүнүүдээ примус дээрэ бусалгагша бэлэй. Үбдэһэн хүүгэдэй хубсаһа, хунар, маншынуудые эмшэд өөһэдөө угаагаад, улаан согоор шэрэм элюурнуудые халаажа, һайса элюурдэдэг һэн гэжэ Анна Александровна хөөрэһэн юм. Залуу эхэнүүдые үхибүүдээ зүбөөр харуулһалхысь, үбшэлһэн хүүгэдтэ ямар эдеэ, яагаад бэлдэхэб гэжэ һургадаг байгаа. Саг зуурын станционар эмхидхэгдэжэ, үбшэлһэн зоние хүсэд эдэгэтэрнь аргалдаг һэн. Нимэрхүү ушар Мухар-Шэбэрэй Шараллай һуурида мүн лэ болоһон юм.

Хорнин аймагта дүйрэн үбшэн һүжэрһэн юм. Тиихэдэ үбэл, айматтай хуйтэй байгаа. Ой соо, модо отологшодой байрын обор дээрэ 4 хүбүүн, 3 басаган мэдээгүй, халууржа хэбтээ бэлэй. Хубсаһан, оро дэбдихэр дээгүүрнь бооһэнүүд гүйлдэжэ байгаа һэн. Үтэр түргэн бай тулижэ, үбшэн хүнүүдые, хубсаһа хунарынь угааха хэрэгтэй байгаа. Эндэ, холын зэмьсэдэ, һэлгэжэ үмдэхэ сэбэр хубсаһаншье гэжэ байхагүй, тусхай дезокамерануудшье үгы байгаа ааб даа. Арга хургаяа бэдэржэ, медигүүд 3 долоон хоногой туршада аюултай үбшэнтэй тэмцэжэ, үбшэлһэн хүнүүдые абарһан юм.

Буряад ороной хубэ заяагаа холбожо, нимэ туршалгануудые дабажа гараһан врач-бактериолог Анна Александровна Костылева-Гвоздева наһанайнгаа амаралтада гараһаар үнэнэй. Улаан-Удэ хотын Гагаринай үйлсын 33-дахи гэртэ үндэр наһатай үбгэн хүгшэн хөбөр ажаһуудаг. Бэе бэсэ дүмүүхэнээр үргэжэ, дэмжэжэ, аалиханаар гаяа гарадаг. Тэрэ гэрэй зон булта тэдэнние танидаг, тон хүндэтэйгөөр хандадаг юм. Мүнөө үеын хүшэр сагай бэрхшээлнүүдые зонтойгоо хамта бэе дээрээ даажа, ута наһанайгаа һүүлшын дабаас ехэ зоборигүйгөөр дабажа гараһай даа гэжэ һанагдаа һэн.

Э. ЕЛИСЕЕВА.
Санитарна гэгээрэлэй республиканска түбэй методист.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: А. А. Костылева-Гвоздева.

АМЕРИКЭ ЭЛЬГЭЭГДЭХЭНЬ

«Фокус» — гэһэн хүүгэдые хамгаалдаг уласкооронды холбооной президент господин Клифф Сандерсон болон тэрэнэй һамган госпожа Галина гэгшэд Буряад ороноор һаяхан аяншалаад ошоо гэжэ мэдээсэгдээ һэн. Тэдэнэр Ивалгын дасанда ошожо бараалхаад, бусаха замдаа Ивалгын 38-дахи училищи ороһон байна. Юуб гэхэдэ, господин Сандерсониие тус училищин һурагшадай уран бүтээлнүүд ехэ һонирхуулһан байна. Ушарынь хадаа, холын айлшад тус училищин бүтээлнүүдтэй Сампилов музей ороходоо танилсаһан байгаа бшуу.

Господин Сандерсон һурагшадай уран бүтээлнүүдэй выставкые США-да эмхидхэхэ тухай тус училищин директортэ дурадхаа. Холын айлшад һурагшадай бүтээлнүүдһээ нэгэ хэдыень шэлэжэ абаа. Тэдэнэр өөһэдынгөө искусство шэнжэлэгшэдтэ эдэ бүтээлнүүдээ харуулха хүсэлэнтэй.

Далайн саадахи агуу-ехэ гүрэндэ үнэргэгдэхэ выставкэдэ өөһэдынгөө уран бүтээлнүүдэй табигдаха болоһондонь һурагшад болон багшанарынь тон ехэ баяртай гээд тэмдэглэмээр. Юуб гэхэдэ, хилын саана уран гартаниие үндэрөөр сэгнэдэг байна бшуу.

Е. БАЛДАНОВА.

ШЭНЭ МАГАЗИН СОО

Хорнин районой хүн зоной ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангадаг комбинадай доодо дабхарай нэгэ таһалгада коммерческэ магазин нээгдэбэ. Хүн зоной хэрэглэмжэ хангадаг комбинат энэ магазинда наймаалагдаха эд бараа Улаан-Удэ-һөө асардаг байха юм.

Урда тээнь «Буратиноо» гэжэ хүүгэдэй саадта хумүүжүүлэгшээр хүдэлжэ байһан залуу басаган Эржэн Дылыковна Зундуева ажалһаа гаража, шэнэ магазинай наймаалагшаар хүдэлжэ эхилээ.

Коммерческэ магазинда орожо харахада, яһала зохидоор, бэедэ таарамаар сёгдонхой хубэнтэй хүүртиг (телогрейкэ) 600 түхэригтэ, хүүгэдэй 23, 23.5 размерэй сабхинуud 800 түхэригтэ, 46—52 размерэй спортизна костюмуud 1600, колготконуud — 150, «Шмель» пылесос — 2000, гэртээ үмдэдэг 21—25 размерэй шаахайнуud — 80, хүүгэдэй болон эхэнэрнүүдэй үмдэдэг дотор хубсаһан 30—60 түхэригтэ.

— Түрүүшынгээ үдэр оройдоол нэгэ часай туршада худэлхэдөө, 5,5 мянган түхэригэй эд бараа худалдаабди. Манайхин худөө һуурин, тосхонуудаар машинаараа ябажа, энэ магазинайнгаа эд бараа худалдажа байха юм. Мүнөө дээрээ минии даажа байһан эд бараан 162 мянган түхэригэй болоно. Комбинадта асарагдаһан элдэб зүйлэй эд бараан ехэ ааб даа,— гээд наймаалагша Эржэн Зундуева ажалаа ябуулха зуураа хэлээ һэн.

Манай магазин соо байхада, худөөгөөр наймаа хэхэ болоһон нэгэ залуу басаган хубэнтэй хүүртигүүдые, һургуулийн үхибүүдэй костюмуудые, бусад эд бараа абаад гараа һэн.

МАНАЙ КОРР.

ФЕСТИВАЛЬ ҮРГЭЛЖЭЛЬӨӨР

НИЖНИЙ НОВГОРОД. Эндэхи Актерой байшангай зал соо Андрей Сахаровай дневнигүүдһээ, статьянуud болон хэлэһэн үгэнүүдһээ абтаһан хэнэгүүд зэдэлээ. Эндэ үнэргэгдэжэ байһан ородой агуу-ехэ гуманистын нэрэмжэтэ искусствын уласкооронды түрүүшын фестивалинь программада энэ удэшэ оруулагдаа һэн. Энэ удэшын сценарние зохёоһон, «Эрхэ сүлөө эй радиогой диктор ба тайлбарилагша Юлиан Паничта Андрей Дмитриевичэй бэшэһэн эдэ бүхы материалнуud һайн мэдээжэ баг[illegible]

Андрей Сахаровай хүндэлэлдэ Москвагай камерна хоор «Иоанн Златоустын» литургиг үйсэдхөө. Үшөө нэгэ һонин үйлэ хэрэг тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Литвагай камерна оркестр Москвагай фортепианна триотой хамта хүгжэм үйсэдхэһэн байгаа. Элдэб хото городуудай ба ороноуудай хүгжэмшэдэй хоорондо харилсаа холбоо тогтоохо гээшэ фестиваль эмхидхэгшэдэй гол зорилгонуудай нэгэниинь ха юм.

Игорь ВЕКСЛЕР,
ИТАР-ТАСС-ай корр.

БУРЯТИЯ
мүнөөдэрэй номерто

Хэрэг эрхилэлгын репортаж. «Чинар экспорте ЛТД» дурадхана...»— республикын Верховно Советэй хэблэлэй түбые хүтэлбэрилэгшэ С. Селиврын статья.

«Харгын гаргашануудшье түлэгдөө...»— А. Намсараевагай мэдээсэл.

Бидэнэрэй, хотынхидой дунда, «Магазинуудта хубилалтануud болоно гү?»— Т. Жимбуевагай мэдээсэл.

«Хүдөөгэйхидые гэмлөһэнэй хэрэг бии гү?»—Яруунын «Үльдэргэ» колхозой түрүүлэгшэ Л. Д. Цыбикжаповатай хөөрэлдөөн.

Һанамжа. Буряад Республикын үндэһэ яһанай—гүрэнэй байгуулалта». С. Босхоловой статья.

Суурян. «Тад ондоо һанамжануud аюултай»—О. Аюрзанаевай статья.

«Юундэ хүгжэмтэ колледж болоообибди?»—В. Васильевай статья.

Үнн үнгэрһэн сагай хэрэгүүд. «Спасска приходой шажан эрхилэгшэ»—Э. Деминой статья.

ХОДОДОО ҺЭРГЭЛЭН БАЙХА

Жэлэй эхиннһээ республикын предприятинуудта 144 түймэр дүжэржэ, 3 миллион түхэригэй гай гарза тохёолдуулба. Түймэртэ 3 хүн наһа бараа. Тиихэдэ 111 толгой мал, 57 байшан, 19 элдэб техникэ, 200 тонно малай тэжээл шаташаһан байна.

Илангяяа Бэшүүрэй, Зэдын, Яруунын, Загарайн, Кабанскын, Хяагтын, Мухар-Шэбэрэй, Хорнин, Түнхэнэй, Сэлэнгын аймагуудта олон түймэр гараа. Ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэдэй түймэрэй аюулһаа һэргылхэ гуримда хайхарамжагүйгөөр хандадаг дээрэ-һээ түймэр болоно гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Хүдөө ажахын олонхи байра байшангууд харуулһагүй. Гадна газаа, досоохинь зунай сагта һайнаар сэбэрлэгдэнгүй орхигдоно.

Июлиин 3-да Хорнин аймагай Үдын совхозой һүнэй-товарна фермын нэгэ байшан шатаһан байна. Шалтаганиинь гэхэдэ, хүнэй хараагүйдэ үхибүүд тэрэ байшан соо орожо, зуруулаар наадажа байтараа, тэндэ хэбтэлэн һоломо галдаа. Тиигэжэ тус ажахы 55978 түхэригэй гарзада ороһон байна. Байрын сэбэрлэгдэһэн, мүн харуулшанай байбал, тиимэ юумэн болохогүй һэн. Тоэд нимэрхүү ушарнуудай үсөөн бэшэ байһаниинь харамтай, гомдолтойшье байна.

Мүнөө нинтын болон үмсын малда тэжээл бэлэдхэлгын хүдэлмэрн түлэг дундаа ябажа байна. Хэнэйшье мэдэһээр, ургаса мүнөө жэлдэ тиимэшье һайн бэшэ. Тиимэһээ бэлэдхэһэн үбһэ, силосэ, сенажаа витаминтай ногооной гурилаа галай аюулһаа һэргылхэ гээшэ эгээл шухала асуудалнуудай нэгэн болоод байна. Тиимэһээ үнгэрһэн жэлдэ тэжээл бэлэдхэлгын үедэ болоһон түймэр тушаа дахинаа һануулха, дурдаха хүсэлэнтэйб.

Сентябриин 17-до Кабанскын райондо «Байкальское» гэжэ ажахын витаминтай-ногооной склад дүрэшэһэн юм. Тиигэжэ 190 тонно үнэтэ тэжээл үгы хэгдээ. Түймэрэй шалтагаанинь гэхэдэ, модон складай ханада тодхогдоһон зайн галые носоодог, унтаргаадаг түхеэрэлгэнь эбдэрхэй байгаа. Түймэрэй болохо үедэ, харуулшалынь дүтэ наада үгы байба. Мүн телефоншье холо байһан юм.

Тиихэдэ энэ жэлэй августын 13-да Баргажанай аймагай Лугшахаан һууриндахи Улаанай колхозой (түрүүлэгшэнь Ю. Б. Гармаев) витаминтай ногооной гурилай склад дүрэһэн байна.

Складууд хадаа дүрэдэггүй материалаар баригдаха ёһотой. Мүн тиихэдэ малай байрануудһаа, АВМ-эй агрегадуудһаа холо баригдаха гуримтай юм гээд үшөө дахин һануулха баатай болонобди.

Түймэрэй аюулһаа һэргылхэ ёһо гуримда хайхарамжагүйгөөр хандадаг ушарнуудһаа болжо, олон хүнэй хүдэлмэрн нэгэ хэдэн минутын туршада үнэһэн тоборог болгогдоно гээшэб. Тиимэһээ ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэдые, фермериүдые галай аюулһаа һэргылжэ байгты гэжэ үшөө дахин уряалнабди. Энэ талаар эрид шуud хэмжэнүүдые абагты. Түймэрэй аюулһаа һэргылхэ харюусалгата нюурнуудые звено, бригадэ, агрегат, техникэ, склад бүхэндэ томилогты. Үбһэ, болон таряа хуряалгада ябажа байһан хүн бүхэн түймэрэй аюулһаа һэргылхэ ёһо гуримтай танилсаһан тухайгаа түсхай дансада гараа табиха ёһотой. Сабшалан, таряалангууд дээрэ тамхи татажа, түүдэг носоожо болохогүй. Тамхи татаха тусхай газар түхеэрэгдэхэ ёһотой. Гадна һүрнүүд элдэбын складууд, болон байшангуудһаа 100 метрэй үлүү зайда сомогдохо гуримтай юм гэжэ бү мартая. Тиихэдэ үбһээ ёһо гуримаарнь хатаажа һүрилхэ хэрэгтэй. Тиигээгүй һаа, нойтон үбһэн досоохоо халажа, дүрэжэ болохо. Энэ хүшэр хүндэ сагта арай гэжэ бэлэдхэһэн тэжээлээ түймэртэ шатаахагүйн тула хүн бүхэн оролдохо, мүн һэргэлэн байха ёһотой. Түймэр сараха зэр зэмсэгүүдээ, түхеэрэлгэнүүдээ ходо шалгажа байгыт гэжэ һануулха байнабди.

Т. ГУЛГЕНОВА,
Буряад Республикын МВД-гэй түймэрэй аюулһаа һэргылхэ талаар ахамад инспектор.

Зуһаландаа газарай эдеэ ургуулагшадта

Нигээд удахагүй хартаабхын, мүн огородой бусад эдеэнэй ургаса хуряажа, үбэлэй хадагаламжада адхаха хэрэг орохонь.

Энэ жэлдэ республикын хото городуудай, хүдөө тосхонуудай хүн зон бага, ехэшье һаань, овощ, хартаабха гэхэ мэтые таринхай гээшэ. Илангяяа город шадар зуһаландаа газарай хартаабхын, мүн огородой бусад эдеэнэй ургаса хуряажа, үбэлэй хадагаламжада адхаха хэрэг орохонь.

Тиигээдшье тэндэһээ абаһан хартаабхын, овощой [illegible] муу, хахадынь хаягдахаһаа ондоо юумэн үгы.

Тоэд өөһэдынгөө арай гэжэ ургуулһан юумые хабар болотор, ядахын сагта хахад үбэл соо яажа хадагалха гээшэб?

Хартаабха, овощ гутаан, мүүдхаангүй сэбэр зандань гуудтай айлнуud багахан газартаа хартаабха, морхооб гэхэ мэтын дороо эдеэтэй ургамалнуудай муу бэшэ ургаса абахаар байна.

Тиимэһээ эдэ бүгэдые хайшан гэжэ үжөөн, гутаангүй, һайн шанартайгаар хадагалжа эдихэб гэһэн асуудал олохон хүнүүдэй һанаа зобооно.

Урдамнай хүндэхэн үбэл хүлеэжэ байна ха юм даа. Эдеэ хоолой бүхы зүйлнүүдэй, тэрэ тоодо огородой эдеэнэй сэн нилээд үнэтэй болоо. Саашадаа үшөө үнэтэй боложо магад. Дэлгүүр хадаал дэлгүүр ха юм. Урдынхидаа магазинуудта ошоод, хэрэгтэй овощоо абаха гэхэдэ, мүнөө үнэ сэнгынь дэлгүүрэйхнһээшье дутуугүй болонхой. Тиигээд модон хадагалха арга бии. Ехэ сэбэр, байгаалиин цеолидуудые хэрэглэжэ, хартаабха, овощые шанаржуулха, гутаха, муудахыень болюулдаг арга дэлхэй дээрэ, Росси гүрэн соошье үргэнөөр хэрэглэгдэдэг болонхой.

Хэнэйшье мэдэһээр, городой плодоовощ торгын баазануудта худоогэй ажаһуудһаа ехэнхидээ шанараар муушаг хартаабха, овощ ородог ааб даа. Тэдэнние цеолидоор арюудхаад, хадагалхада, 80 шахуу процентнь гутаангүй хадагалагдадаг байна. Харин тиимэ аргын хэрэглэгдээгүй газарта хартаабхын ороойдоол арбаад процентнь гутаагүй байдаг. Үшөө айл бүхэнэй хартаабхаяа түрүүн һайнаар илгаад, цеолидоор арюудхажа, подвал соо адхаа һаань, хартаабхын 90 процентые гутаангүй абаха арга бии.

Морхооб хадагалхадаа цеолит хэрэглэжэ туршахада баһал һайн үрэ дүн харуулагдаа. Жэшээнь, урданһаа хойшо мел, торф соо морхооб хээд хадагалхада, ехэдээл һаа, 37—59,5 процентнь гутаагүй байдаг һаа, цеолит хэрэглэжэ хадагалхада, морхоообой 90 процент һайн зандаа байдаг.

Энэ онол артын орёо юумэнь үгы. Ажалы, айл бүхэн тэрэнние хэрэглэжэ болохо. Хартаабха, овощ хадагалха газартаа (погреб, подвал) оёортонь нимгэхэнээр цеолит адхаха хэрэгтэй. Тиигээд модон решётко табяад, хартаабхаяа 3—4 дабхараар адхажа, тэдэнэйнгээ түс бүридэнь цеолит сүршэхэ ёһотой.

Тэрэ цеолит гээшыень хааһаа абахаб? Тиимэ юумэн Улаан-Удэ хотын Бабушкинай үйлсын «Фиалка» магазинда, мүн хамтын «Ранет» саадай магазинда, Куйбышевай болон Коммунистическэ үйлсэнүүдэй ажахын хэрэглэмжэлэ зүйлнүүдэй (хозяйственна) магазинуудта худалдагдадаг.

Гаргашаньшье ехэ бэшэ даа. Жэшээнь, хартаабхын килограмм бүхэнние гутаангүй хадагалхын тула 36—40 мүнгэ түлэхэт. Мүнөө хартаабхын килограмм бүхэнниинь 10—12 түхэригтэ ха юм.

Хэрбээ цеолит хэрэглэжэ, хартаабха, овощоо гутаан, үжөөнгүй хадагалжа шадаа һаа, тэрэнние худалдажа абаһан мүнгэнтнай хэдэн дахин тэхэрюулэгдэхэл.

А. ДЕРИГЛАЗОВ.

ХАЙШАН ГЭЭД ГУТААНГҮЙ ХАДАГАЛХАБ?

Редактор
Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.
РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ:
ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б. М. Ж. (харюусалгата секретарь), НИМАЕВ П. Н. (редакторай орлогшо), РИНЧИНОВ С. Д. (редакторай орлогшо), ТОКТОХОЕВА В. Э., ЦЫРЕНДЫЛЫКОВ Б. Ц.

Эмхидхэн байгуулагшад — Буряад Республикын Верховно Совет, Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет, Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэл болон редакцийн ажалша коллектив.

Манай адрес:
670000, Улаан-Удэ, Каландаришвилийн үйлсэ, 23 «Буряад үнэн» газетын редакци.

Редакцийн телефонууд: редакторай—2-50-96, приемный — 2-54-54, редакторай орлогшонорой — 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретарийн—2-50-52, секретариадай—2-66-76, таһагууд: соведүүдэй хүдэлмэрийн ба нинтын эмхинүүдэй —2-34-05 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа—2-64-36, (даагшань), 2-63-86, 2-67-81, 2-61-35, соёлой эрдэмэй болон һургуулинуудай—2-60-21 (даагшань), 2-57-63; 2-67-81 олониитын хүдэлмэрийн ба мэдээсэлэй—2-54-93 (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; спортлогшо—2-60-91; коммерческэ—2-35-84; корректориүүдэй—2-33-61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй (выпускающинуудай)—2-35-95, манай корреспондент: Агинскда—3-45-94.
Буряад Республикын Министрнүүдэй Советэй хэблэлэй телефонууд: директор—2-49-94, бухгалтери—2-54-54, вахта—2-56-62.

Газетэ жэлдээ 260 дахин гараха. Хэблэлэй 2 хуудаһан эмхэлэгдэнэ. Газетын индекс 50901. Тираж 7.500. Хэблэлдэ түшаагдаһан саг: 23.

Буряад Республикын Хэблэлэй ба мэдээсэлгын министерствын республиканска поографида газетэ барлагдан хэблэгдэбэ. Директорэйнь телефон 2-40-45.